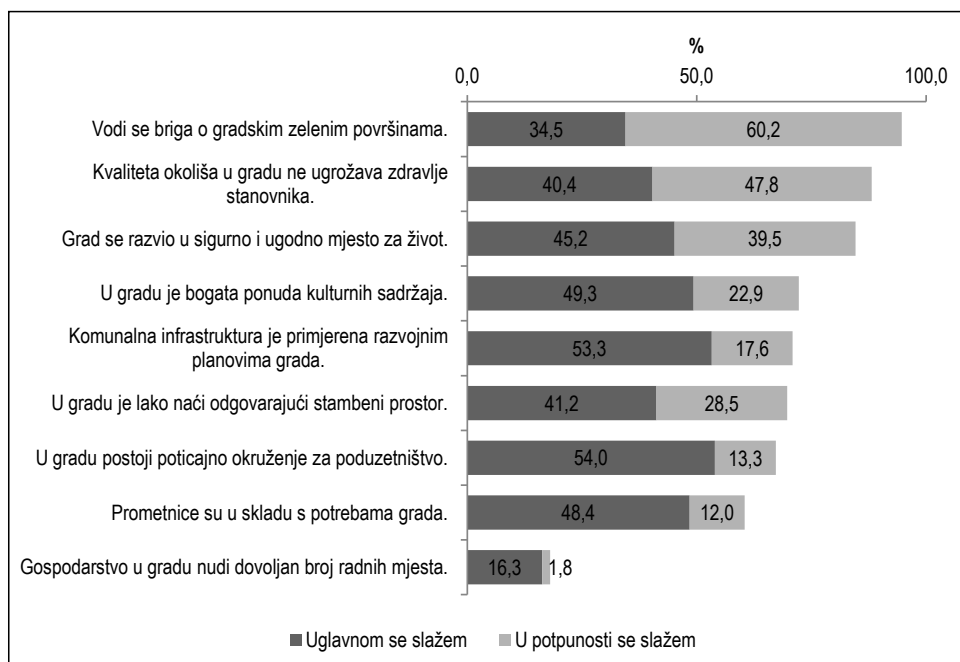

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Opće prilike u gradu

Uvodno je potrebno naglasiti kako zanimanje za opće prilike u gradu nije povezano s nekim mjerenjem prestiža i(li) pukom željom za rangiranjem gradova, nego proizlazi iz koncepta socijalne održivosti. Riječ je o konceptu oslonjenom na paradigmu održivog razvoja, koja, kako je poznato, promovira pristup ekonomskom rastu sa zadržkom – ekonomski prosperitet da, ali uz očuvanje prirodnih resursa i uz socijalnu pravednost. Socijalna održivost usmjerena je samo na jedan element naznačenog tropleta, na socijalnu komponentu. Pritom, koncept socijalne održivosti nadilazi pitanje kvantitete i ponajprije je usmjeren na kvalitetu, dakle na poželjna obilježja, a to je, prije svega, zdrava i poticajna zajednica. Kada se stavi u takav kontekst, zanimanje za opće prilike u gradu usmjereno je na ocjenu stanja uspostavljenog životnog ambijenta koji grad *nudi* svojim stanovnicima. Dakako,

Slika 2: Ocjena općih prilika u gradu (%)

riječ je o interesu za pojedine elemente gradskog ambijenta, i to one elemente koji zapravo govore o sposobnosti i kapacitetu grada da pruži uvjete potrebne za uspostavu zdrave i poticajne lokalne zajednice.

Imajući na umu naznačenu svrhu, za ovu je priliku gradski ambijent konceptualiziran kroz četiri relevantne dimenzije koje više ili manje direktno utječu na sposobnosti i kapacitet grada da pojedincu, a onda i lokalnoj zajednici u cjelini, omogući dobar život. To su socijalno-kulturna, gospodarska, tehnička i okolišna dimenzija. Naznačene dimenzije u instrumentu su operacionalizirane kroz tvrdnje koje na neki način opisuju stanje urbanog optimuma. Drugim riječima, instrument je konstruiran da se njime mjeri percepcija odstupanja od idealnih uvjeta života u gradu. Slika 2 prikazuje kako su ispitanici ocijenili ponuđene tvrdnje.

Na Slici 2 prikazano je koliko se ispitanika uglavnom ili u potpunosti slaže s ponuđenim tvrdnjama. Iz prikazane razdiobe vidljivo je da su najbolje 'prošle' dvije tvrdnje koje govore o stanju okoliša; drugim riječima, od četiriju izdvojenih dimenzija, gradski okoliš je najbolje ocijenjen: od ispitanika koji su odgovorili na postavljeno pitanje, njih oko 95% smatra da se vodi briga o gradskim zelenim površinama u njihovu gradu, a oko 88% ih drži da kvaliteta okoliša u gradu ne ugrožava zdravlje stanovnika. S druge strane, ukupno gledajući, najlošije su ocijenjene tvrdnje koje se odnose na gradsko gospodarstvo. Iako treba naglasiti kako je potpora tvrdnji da u gradu postoji poticajno okruženje za poduzetništvo i dalje natpolovična (preciznije 67,3% ispitanika uglavnom se ili u potpunosti slaže s tom tvrdnjom), a ono što čini gospodarsku dimenziju najlošije ocijenjenom jest razdioba odgovora na tvrdnju da gospodarstvo u gradu nudi dovoljan broj radnih mjesta – samo 18,1% ispitanika drži da je to tako u njihovu gradu. Dakle, sumarni uvid otkriva određenu diskrepanciju – postoji poticajno okruženje za gospodarstvo, ali nema dovoljno radnih mjesta. No ovdje treba podsjetiti kako je svaki ispitanik ocjenjivao situaciju u svome gradu, tako da uočena razlika može biti rezultat različite situacije u svakom od njih. Krenuvši tim tragom u namjeri da se utvrde razmjeri proturječja između ovih dviju tvrdnji, dodatnom analizom (Tablica 2) utvrđeno je da se kombinacija stavova gdje postoji slaganje s tvrdnjom da u gradu postoji poticajno okruženje te istodobno neslaganje s tvrdnjom da grad nudi dovoljan broj radnih mjesta, pojavljuje kod polovine ispitanika, što je svakako respektabilan broj. Brojnost zapravo govori da se ne radi o nekoj slučajnoj disonanci, nego o prilično rasprostranjenom stavu da poticajno okruženje jednostavno ne proizvodi dovoljan broj radnih mjesta. Pritom treba imati na umu da od ovih dviju tvrdnji ona o (ne)poticajnosti okruženja izravnije govori o (ne)uspješnosti gradske vlasti, jer je uspostava toga dobrim dijelom u njezinu djelokrugu rada, dok se o otvaranju radnih mjesta u konačnici ne brine gradska uprava nego kapital/poslodavci/poduzetnici. Drugim riječima, gradska uprava svoj je posao dobro obavila, a ako rezultata nema, kriv je netko drugi. Ovdje bi svakako bilo zanimljivo vidjeti ocjenu situacije iz perspektive „drugoga“.

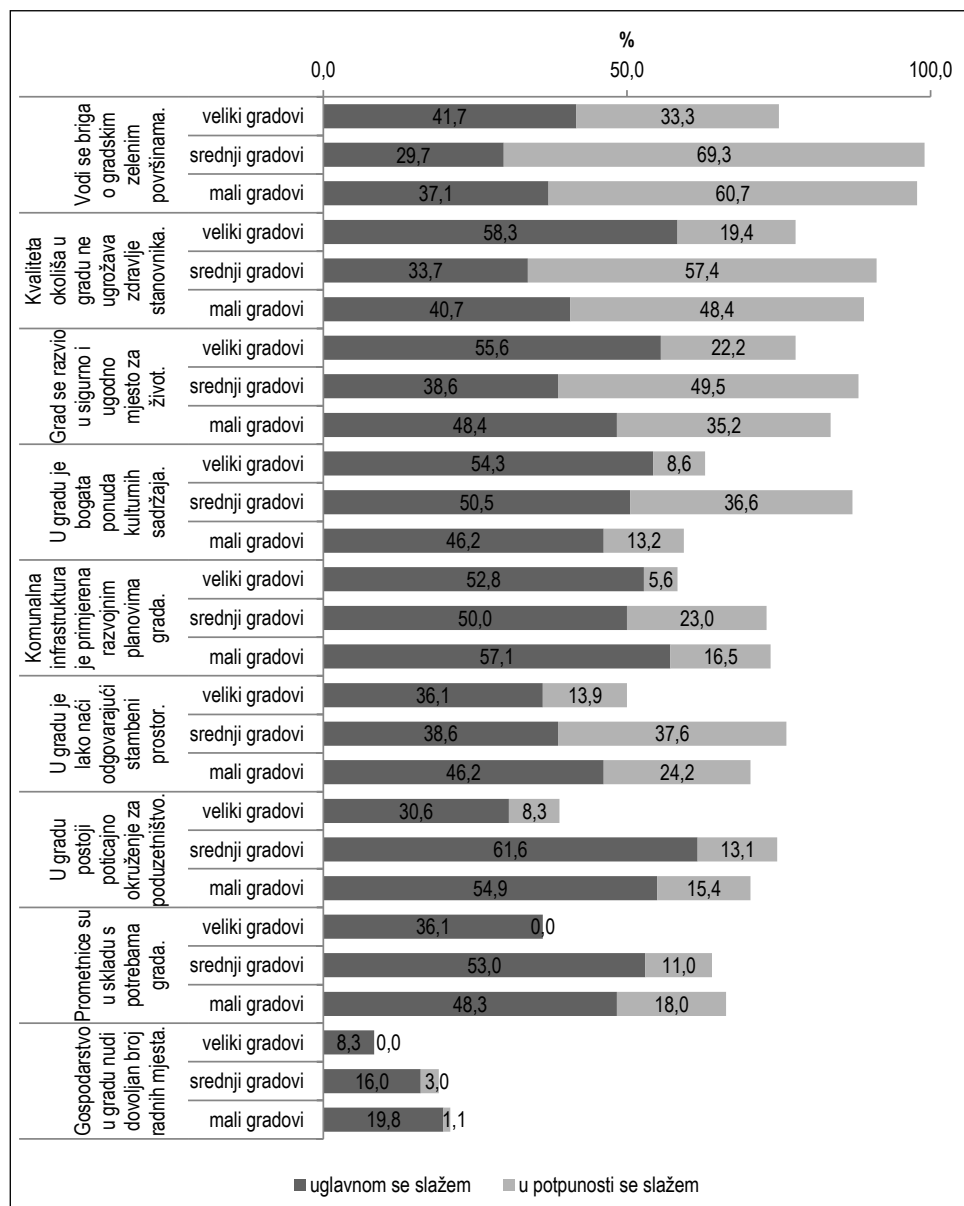
Tablica 2: Povezanost procjena broja radnih mjesta i poticajnog okruženja za poduzetništvo (%)

		U GRADU POSTOJI POTICAJNO OKRUŽENJE ZA PODUZETNIŠTVO		
		ne slaže se	slaže se	ne može procijeniti
GOSPODARSTVO U GRADU NUDI DOVOLJAN BROJ RADNIH MJESTA	ne slaže se	27,4	1,3	0,0
	slaže se	48,7	16,4	2,2
	ne može procijeniti	3,1	0,0	0,9

Kod drugih dviju analiziranih dimenzija razdioba ocjena pokazuje da sociokulturni ambijent "stoji" bolje od tehničke infrastrukture. Od tvrdnji kojima se opisuje sociokulturna dimenzija gradskog ambijenta, najviše potpore dobila je ona koja kaže da se grad razvio u sigurno i ugodno mjesto za život – da je takva situacija u njihovu gradu, smatra oko 85% ispitanika; nadalje, da je u gradu bogata ponuda kulturnih sadržaja, smatra oko 72% ispitanika, dok oko 70% ispitanika drži da je u gradu lako naći odgovarajući stambeni prostor. Kod tehničke infrastrukture fokus je bio na dvama elementima: na gradskim prometnicama te na komunalnoj infrastrukturi u cjelini. Razdioba ocjena otkriva kako za oba elementa većina ispitanika smatra da su u skladu s potrebama njihova grada; no, u međusobnoj uspoređi nešto lošije su prošle prometnice, za koje oko 60% ispitanika smatra da su u skladu s potrebama grada, dok oko 70% ispitanika smatra da je komunalna infrastruktura primjerena razvojnim planovima grada. Sagledavajući pojedinačno analizirane dimenzije, stječe se dojam da – iz perspektive gradskih upravljača – urbana transformacija u Hrvatskoj u cjelini nije proizvela nezdrav i loš ambijent, iako pojedinačno ima gradova za koje ispitanici misle kako su promjene u njima išle u smjeru regresije.

U slijedećem koraku analize interes je usmjeren na povezanost veličine grada s razlikama percepcije općih prilika u gradu. Kako je u uvodu napomenuto, gradovi su s obzirom na veličinu razvrstani u tri skupine: veliki, srednji i mali. Razlike u (ne)slaganju s ponuđenim tvrdnjama prikazane su na Slici 3, uz napomenu da su na slici prikazani samo udjeli ocjena *uglavnom se slažem* i *u potpunosti se slažem*.

Podaci prikazani na Slici 3 otkrivaju da postoje razlike u percepciji prilika u gradu između ovih triju izdvojenih skupina ispitanika. Uočene razlike u procjeni uvjeta života uglavnom su minimalne između kategorije srednji i mali gradovi, no s druge strane, te se dvije kategorije znatno razlikuju u odnosu na velike gradove. Pritom treba istaknuti da su ispitanici iz velikih gradova bili najkritičniji prema svim ponuđenim tvrdnjama. Najveća razlika između velikih, s jedne, te malih i srednjih gradova, s druge strane, zabilježena je kod tvrdnji da u gradu postoji poti-

Slika 3: Ocjena općih prilika u gradu – usporedba triju kategorija gradova

cajno okruženje za poduzetništvo te da su prometnice u skladu s potrebama grada (oko tridesetak postotnih poena), dok je jedina znatnija razlika između malih i srednjih gradova zabilježena kod tvrdnje da je u gradu bogata ponuda kulturnih sadržaja; pritom je ta ponuda bolje ocijenjena u srednjim gradovima.

No, bez obzira na spomenute razlike, za većinu (šest od devet) ponuđenih pozitivno formuliranih tvrdnji natpolovična većina ispitanika u sve tri kategorije gradova smatra da karakterizira njihov grad. Od ovih triju preostalih tvrdnji na nižu potporu ispitanika iz velikih gradova naišle su obje tvrdnje koje se odnose na stanje gospodarstva u njihovu gradu (*u gradu postoji poticajno okruženje za poduzetništvo i gospodarstvo u gradu nudi dovoljan broj radnih mjesta*) te tvrdnja o prilagođenosti prometnica potrebama grada, dok je kod ispitanika iz malih i srednjih gradova najlošije prošla tvrdnja da grad nudi dovoljan broj radnih mjesta.

Već je spomenuto kako je u analizi na cijelom uzorku u polovine ispitanika uočena određena diskrepancija kod tvrdnji koje opisuju gospodarske prilike u gradu, a koja je bila na tragu stava da grad(ska uprava) omogućuje poticajno okruženje, no da to nije dovoljno za proizvodnju potrebnog broja radnih mjesta; dodatna analiza s obzirom na veličinu grada otkriva da su takvom stav skloniji ispitanici iz malih i srednjih gradova.

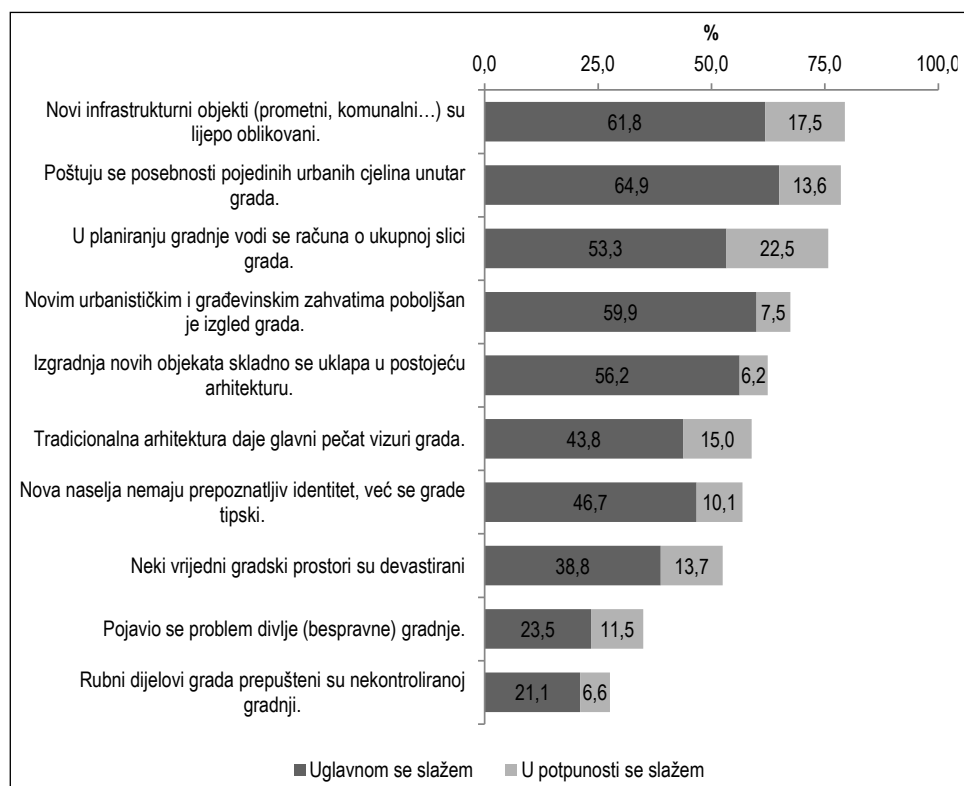
Sve u svemu, naznačene razlike u ocjeni općih prilika u gradu pokazuju da su iz perspektive gradske uprave srednji i mali gradovi mjesta koja u odnosu na velike gradove nude povoljnije životno okruženje, dok su – ako se uspoređuju srednji i mali gradovi – srednji oni koji su ipak nešto bliži, uvjetno rečeno, urbanom optimumu.

Prostorni otisak urbane transformacije

U prethodnom pitanju o prilikama u gradu najveću potporu ispitanika dobile su tvrdnje koje su opisivale stanje gradskog okoliša. Stoga je zanimljivo malo detaljnije se usredotočiti na prostorni aspekt urbane transformacije. Pritom je interes usmjeren na dvije razine tog aspekta urbane transformacije – onu estetsku, odnosno na karakter promjene vizure grada, te na onu funkcionalnu, odnosno na utjecaj arhitektonsko-urbanističkih promjena na svakodnevno življenje u gradu.

Podaci prikazani na Slici 4 odnose se na tvrdnje kojima se opisuje karakter promjene vizure grada. Iz razdiobe se uočava da su ispitanici najveći stupanj suglasja postigli oko tvrdnje da su u njihovim gradovima novi infrastrukturni objekti lijepo oblikovani – oko 80% ispitanika dijeli to mišljenje. Zatim, veliku su potporu dobile tvrdnje kojima se propituje važnost koja se prilikom planiranja pridaje kako posebnosti pojedinih dijelova grada, tako i slici grada u cjelini – da se poštuju posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada, smatra oko 79% ispitanika, a oko tri četvrtine ispitanika drži da se u njihovu gradu prilikom planiranja gradnje vodi računa o ukupnoj slici grada. Kod tvrdnji koje se odnose na ishode urbanističko-arhitektonskog povezivanja novoga i staroga pojavljuje se nešto više disonantnih tonova. Oko dvije trećine ispitanika slaže se da je novim urbanističkim i građevinskim zahvatima poboljšan izgled grada, a njih oko 62% smatra da se izgradnja novih objekata skladno uklapa u postojeću arhitekturu njihova grada. Kada se promatra odnos prema lokalnom graditeljskom identitetu, analiza je pokazala da

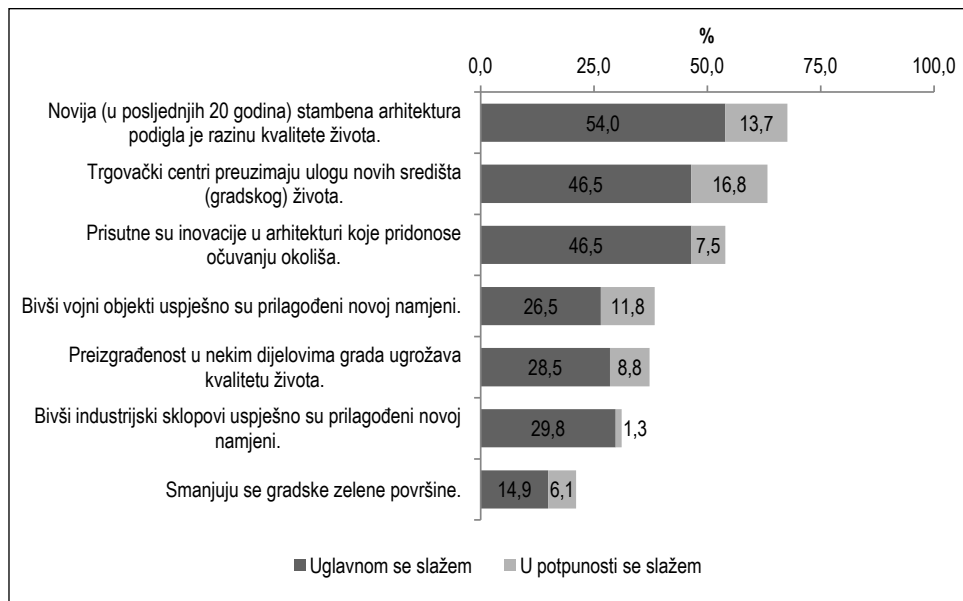
približno jednak broj ispitanika, njih nešto manje od 60%, smatra da tradicionalna arhitektura daje (još uvijek) glavni pečat vizuri grada te da nova naselja nemaju prepoznatljiv identitet, već se grade tipski. Istodobno, oko 52% ispitanika smatra da su u njihovim gradovima devastirani neki vrijedni gradski prostori. I na kraju, propitujući estetsku razinu, ponuđena je tvrdnja koja se odnosila na kaos u prostoru koji donosi ilegalna gradnja, a dobivena razdioba otkriva da taj problem u svome gradu primjećuje oko trećine ispitanika – njih oko 35% smatra da se u njihovu gradu pojavio problem divlje (bespravne) gradnje, dok ih oko 28% smatra da su rubni dijelovi njihova grada prepušteni nekontroliranoj gradnji.

Slika 4: Ocjena prostorne transformacije grada (estetska razina)

Razdioba prikazana na Slici 5 otkriva da su se, iz perspektive ispitanika, promjene u prostoru grada znatno manje povoljno odrazile na funkcionalnu razinu nego na prethodno analiziranu estetsku razinu. Od prisutnijih pozitivnih posljedica ističe se podizanje razine kvalitete življenja kroz noviju stambenu arhitekturu, što karakterističnim za svoj grad smatra oko 68% ispitanika, te ekološka obzirnost novogradnje, koju u svom gradu primjećuje oko 63% ispitanika. Uspjesima svakako treba pribrojati i činjenicu da tek oko 20% ispitanika smatra da je u njihovim gradovima došlo do smanjivanja zelenih površina. No, iako još uvijek nije percipirana kao dominantna pojava, situacija u kojoj oko 38% ispitanika smatra da

preizgrađenost u nekim dijelovima njihovih gradova ugrožava kvalitetu življenja, nikako se ne može smatrati uspjehom. Nadalje, 38% ispitanika smatra da je u njihovu gradu došlo do uspješne prenamjene bivših industrijskih sklopova, a 30% ih je navelo da su kod njih uspješno prenamijenjeni i napušteni vojni objekti. I na koncu, kao vrlo prisutna promjena u fizionomiji grada označeno je i preuzimanje uloge trgovačkih centara kao novih središta (gradskog) života, a da se to događa u njihovom gradu, smatra oko 63% ispitanika.

Slika 5: Ocjena prostorne transformacije grada (funkcionalna razina)

Na ovom pitanju napravljena je detaljnija analiza povezanosti među ponude-nim varijablama kako bi se identificirale eventualne latentne strukture među njima. Za tu svrhu korištena je faktorska analiza koja je provedena metodom glavnih komponenti uz varimax rotaciju, te je utvrđeno postojanje četiriju faktora s karakterističnim korijenom većim od 1 (Tablica 3). Izdvojena četiri faktora zajedno objašnjavaju 59,7% varijance.

U Tablici 4 prikazani su rezultati faktorske analize s dominantnim projekcijama na svakom od četiriju faktora. Za svaki faktor prikazane su čestice s projekcijama većim od 0,5 te vrijednost Cronbachovog alfa, koji govori o statističkoj pouzdanosti svakog od faktora. Upravo Cronbachov alfa kod faktora 4 pokazuje da se on, unatoč visokoj projekciji čestica na njemu, svojom internom statističkom pouzdanošću nalazi u zoni niskih vrijednosti i znatno odudara od pouzdanosti ostalih triju faktora, a također obuhvaća i čestice koje je teško smisleno dovesti u međusobnu vezu. Stoga su u interpretaciju uključena samo prva tri faktora koja na određeni način ocrtavaju tri različita obrasca transformacije gradova u Hrvatskoj.

Tablica 3: Prostorna transformacija grada – faktorska analiza: karakteristični korijeni i protumačena varijanca

FAKTORI	KARAKTERISTIČAN KORIJEN	PROTUMAČENA VARIJANCA (%)	KUMULATIVNO PROTUMAČENA VARIJANCA (%)
1	6,055	35,6	35,6
2	1,698	10,0	45,6
3	1,303	7,7	53,3
4	1,092	6,4	59,7

Tablica 4 s rezultatima faktorske analize pokazuje da se na faktoru 1 okupilo sedam čestica, a najveću projekciju (svi veću od 0,7) imaju: *novija (u posljednjih 20 godina) stambena arhitektura podigla je razinu kvalitete života, prisutne su inovacije u arhitekturi koje pridonose očuvanju okoliša, bivši industrijski sklopovi uspješno su prilagođeni novoj namjeni*. Ostale čestice na ovom faktoru jesu: *izgradnja novih objekata skladno se uklapa u postojeću arhitekturu, novim urbanističkim i građevinskim zahvatima poboljšana je izgled grada, u planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada*. Okupljene tvrdnje prikazuju optimističnu sliku **grada koji upravlja svojim razvojem, vodeći pritom podjednako brigu o izgledu kao i o podizanju razine funkcionalnosti prostora**.

Faktor 2 okupio je šest čestica, a najveću projekciju ima ona o smanjenju gradskih zelenih površina. Od ostalih čestica na ovom faktoru projekciju veću od 0,5 imale su sljedeće tvrdnje: *rubni dijelovi grada prepušteni su nekontroliranoj gradnji, poštuju se posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada, u planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada, pojavio se problem divlje (bespravne) gradnje, preizgrađenost u nekim dijelovima grada ugrožava kvalitetu života*. S obzirom na vrijednosti projekcija i njihov predznak (koji govori o smjeru povezanosti) – misli se pritom na negativne vrijednosti kod tvrdnji koje pozitivno opisuju stanje u gradu (*poštivanje posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada te vođenje računa o ukupnoj slici grada pri planiranju gradnje*) – očito je da se ovdje radi o faktoru koji upućuje na **intenzivnu urbanu transformacije koja je proizvela kaotično stanje u gradu**.

Čestice koje imaju dominantnu projekciju na faktoru 3 također govore o **negativnim posljedicama urbane transformacije, a usmjerene su na ugrožavanje identiteta grada**. Najveću projekciju na ovom faktoru ima tvrdnja *nova naselja nemaju prepoznatljiv identitet, već se grade tipski*, zatim tvrdnja *neki vrijedni gradski prostori su devastirani*, a ponavlja se i tvrdnja evidentirana već u prethodnom faktoru, ona o problemu divlje (bespravne) gradnje.

Fokuseranje analize prostornog aspekta urbane transformacije na tri veličinske kategorije gradova opet je pokazalo znatne razlike u većini ponuđenih varijabli i pritom se opetovalo da su ispitanici iz velikih gradova znatno nepovoljnije osli-

Tablica 4: Latentna struktura ocjena prostorne transformacije

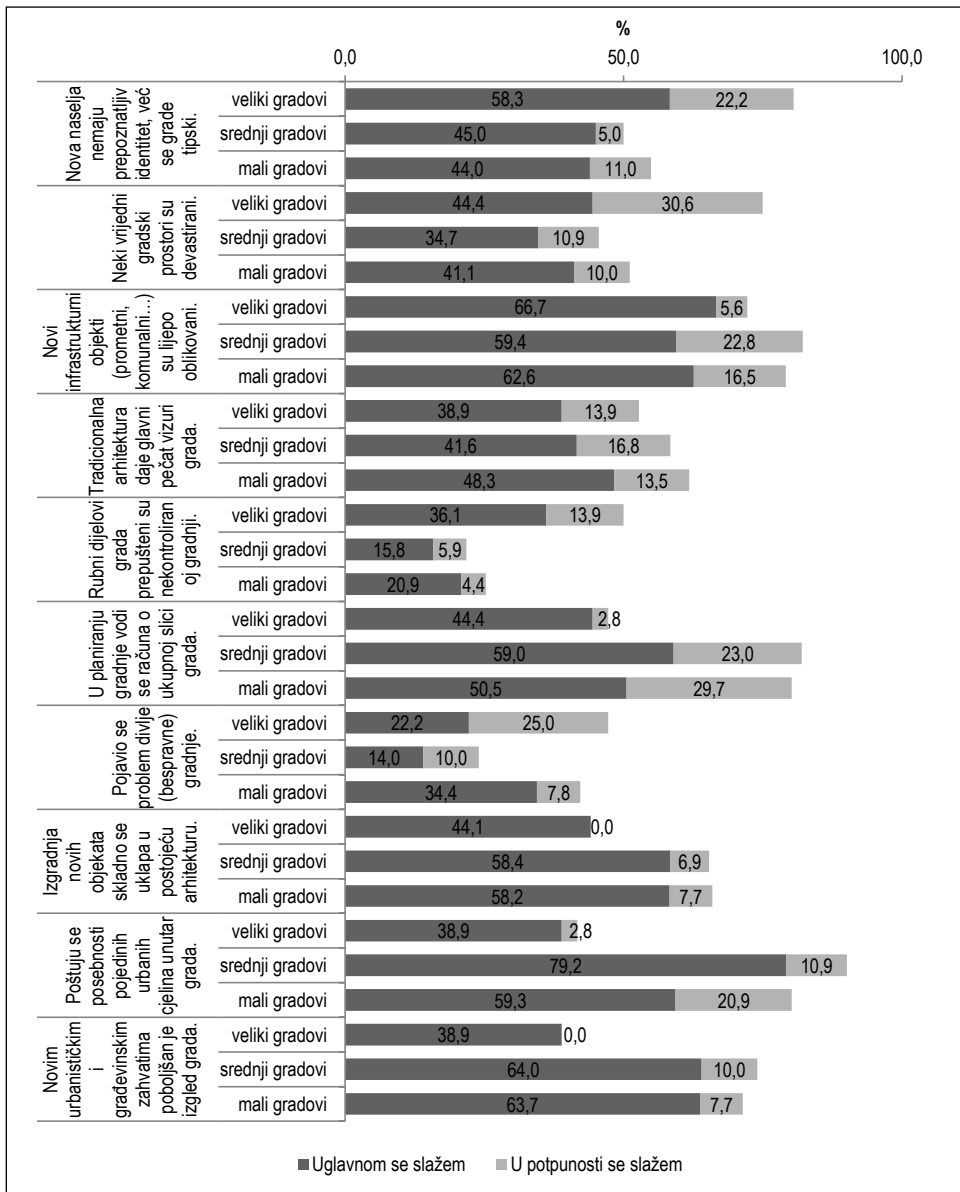
	<i>PROJEKCIJA</i>	<i>CRONBACHOV ALFA</i>
U planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada.	0,548	0,845
Novija (u posljednjih 20 godina) stambena arhitektura podigla je razinu kvalitete života.	0,731	
Prisutne su inovacije u arhitekturi koje pridonose očuvanju okoliša.	0,762	
Bivši industrijski sklopovi uspješno su prilagođeni novoj namjeni.	0,729	
Novi infrastrukturni objekti (prometni, komunalni...) lijepo su oblikovani.	0,593	
Izgradnja novih objekata skladno se uklapa u postojeću arhitekturu.	0,656	
Novim urbanističkim i građevinskim zahvatima poboljšan je izgled grada.	0,557	
Poštuju se posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada.	-0,640	0,810
Smanjuju se gradske zelene površine.	0,796	
U planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada.	-0,594	
Pojavio se problem divlje (bespravne) gradnje.	0,555	
Preizgrađenost u nekim dijelovima grada ugrožava kvalitetu života.	0,516	
Rubni dijelovi grada prepušteni su nekontroliranoj gradnji.	0,715	
Neki vrijedni gradski prostori su devastirani.	0,626	0,622
Pojavio se problem divlje (bespravne) gradnje.	0,554	
Nova naselja nemaju prepoznatljiv identitet, već se grade tipski.	0,825	
Bivši vojni objekti uspješno su prilagođeni novoj namjeni.	0,660	
Trgovački centri preuzimaju ulogu novih središta (gradskog) života.	0,545	
Tradicionalna arhitektura daje glavni pečat vizuri grada.	0,656	

kavali stanje u svojim gradovima nego oni iz srednjih i malih gradova. Na Slici 6 prikazan je udio ispitanika koji su se slagali (samo ocjene *uglavnom* i *potpuno se slažem*) s ponuđenim tvrdnjama o estetskoj dimenziji prostorne transformacije njihova grada.

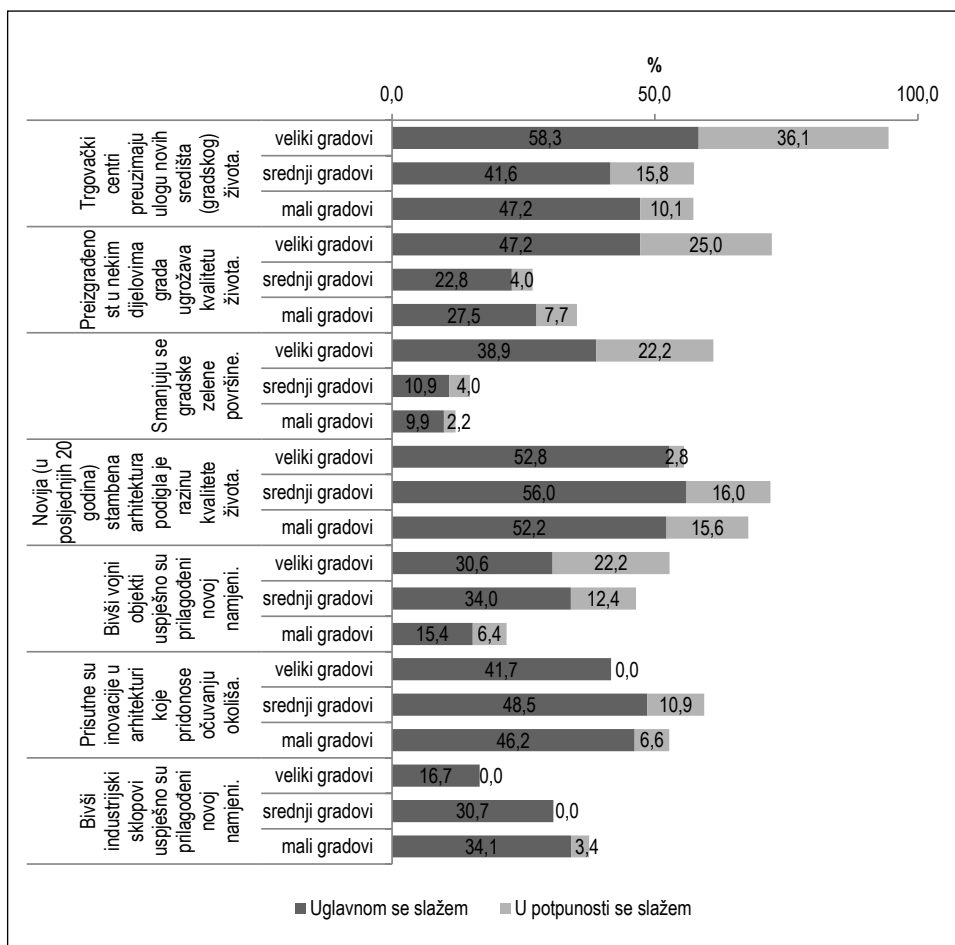
Najveće razlike kod estetske dimenzije urbane transformacije između velikih gradova, s jedne strane, te malih i srednjih gradova, s druge strane, zabilježene su na varijablama: *poštuju se posebnosti pojedinih urbanih cjelina unutar grada* (razlika u ocjeni ispitanika iz srednjeg i velikog grada gotovo je pedeset postotnih poena); *novim urbanističkim i građevinskim zahvatima poboljšan je izgled grada; u planiranju gradnje vodi se računa o ukupnoj slici grada*; dok na varijablama *novi infrastrukturni objekti (prometni, komunalni...) lijepo su oblikovani te tradicionalna arhitektura daje glavni pečat vizuri grada* razlika nije statistički značajna. Jedina znatnija razlika u ocjeni između ispitanika iz malih i srednjih gradova pojavila se na tvrdnji o pojavljivanju bespravne gradnje, pri čemu su taj problem češće uočavali ispitanici iz malih gradova.

Slika 7 prikazuje razlike između ispitanika iz velikih, srednjih i malih gradova u ocjeni (naznačene su samo ocjene *uglavnom* i *potpuno se slažem*) funkcionalne dimenzije prostorne transformacije njihova grada.

Prikazana razdioba otkriva da su i kod funkcionalne dimenzije prostorne transformacije grada prisutne znatne razlike između velikih i ostalih dviju kategorija gradova; sve su razlike, osim one na varijabli *prisutne su inovacije u arhitekturi koje pridonose očuvanju okoliša*, i statistički značajne. Nadalje, razlike u ocjenama opet upućuju na to da je funkcionalna dimenzija urbane transformacije u velikim gradovima bila manje uspješna od one u malim i srednjim gradovima. Najveća razlika, odnosno najlošija ocjena za velike gradove u odnosu na male i srednje uočena je na varijablama: *preizgrađenost u nekim dijelovima grada ugrožava kvalitetu života te smanjuju se gradske zelene površine*. S druge strane, razlike između malih i srednjih gradova uglavnom su neznatne i nisu statistički značajne, osim na varijabli *bivši vojni objekti uspješno su prilagođeni novoj namjeni*; takav ishod urbane transformacije nešto je češće bio prisutan u srednjim gradovima.

Slika 6: Ocjena prostorne transformacije grada (estetska razina) – usporedba triju kategorija gradova

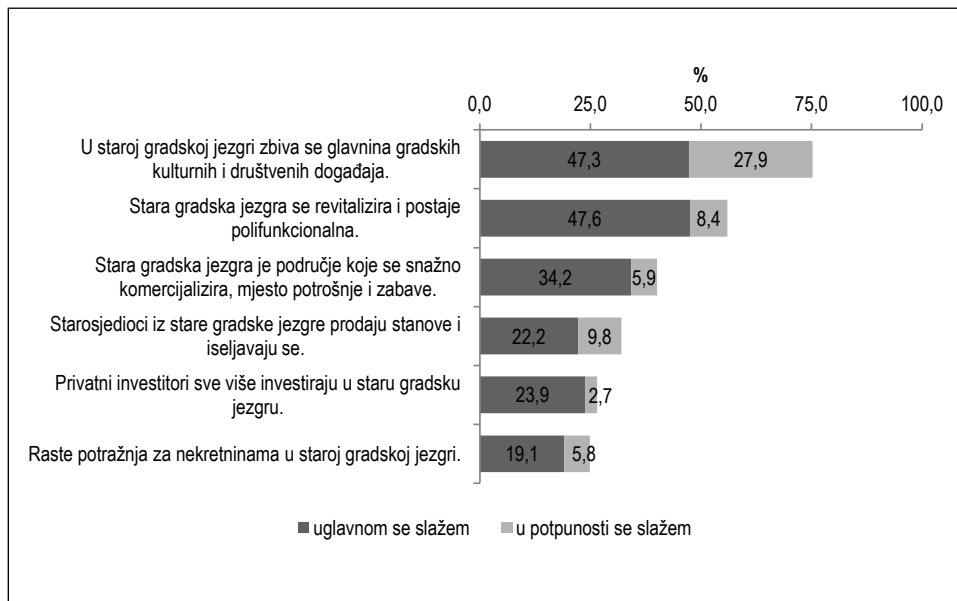
Slika 7: Ocjena prostorne transformacije grada (funkcionalna razina) – usporedba triju kategorija grada

Promjene u gradskoj jezgri

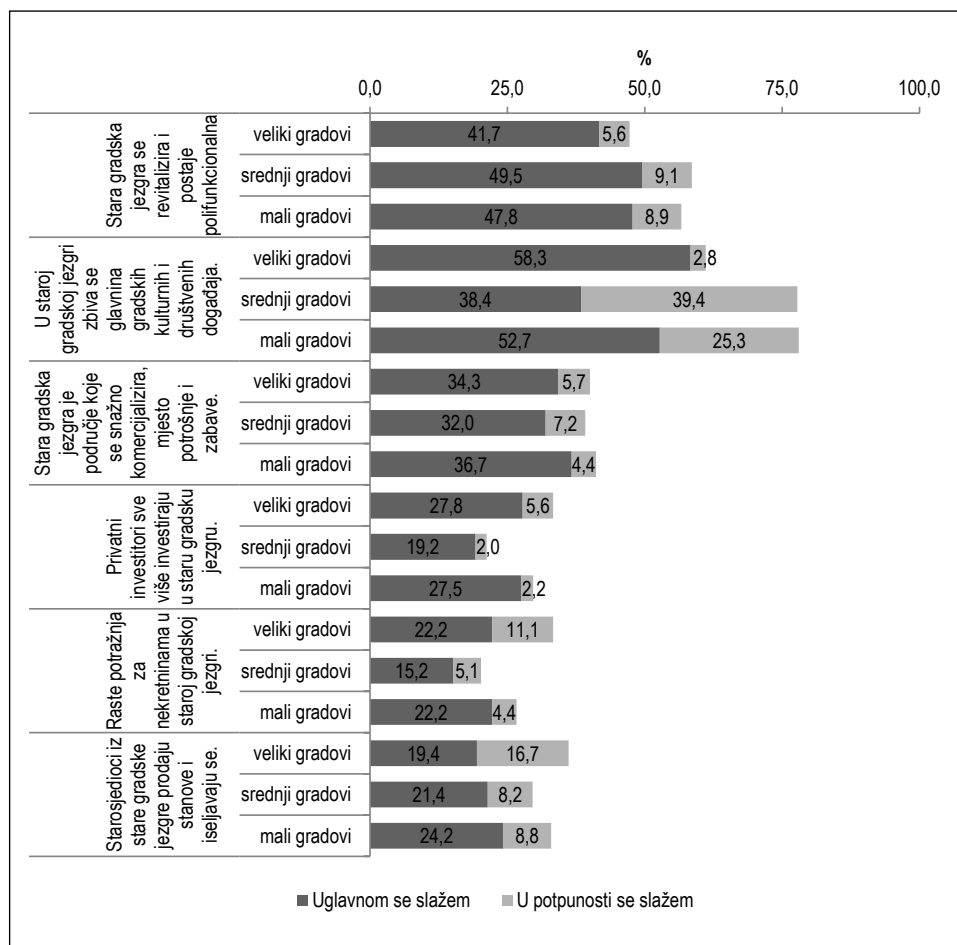
Već uočeno naglašavanje ugrožavanja identiteta grada kao specifičnog problema traži da se u propitivanju odnosa između staroga i novoga u gradu pogled usmjeri i na povijesnu jezgru grada – mjesto koje je osnovni simbol urbanog identiteta i točka obnavljanja sjećanja.

Razdioba na Slici 8 pokazuje da oko tri četvrtine ispitanika smatra kako se u njihovu gradu u staroj gradskoj jezgri zbiva glavnina gradskih kulturnih i društvenih događaja, a pritom nešto više od polovine ispitanika izjavljuje da je u gradovima došlo do određenih intervencija u staroj gradskoj jezgri, koje imaju svrhu revitalizacije i širenja funkcionalnosti. Glede konkretnog smjera promjena, oko 40% ispitanika smatra da je u njihovu gradu stara gradska jezgra područje koje se snažno komercijalizira i postaje mjesto potrošnje i zabave. Da promjene u povijesnoj jezgri rezultiraju i odlaskom starosjedilaca iz nje, smatra oko 32% ispitanika, dok njih oko četvrtine smatra da u njihovim gradovima privatni investitori sve više investiraju u staru gradsku jezgru te da ondje raste potražnja za nekretninama. Ovakvi rezultati upućuju na zaključak da je proces gentrifikacije uzeo maha i u hrvatskim gradovima, o čemu se već i raspravlja u hrvatskoj urbanosociološkoj literaturi (Čaldarović, O, Šarinić, J. 2009.; Svirčić Gotovac, A., 2010.).

Drugim riječima, prikazane ocjene govore da iz perspektive većine ispitanika stara gradska jezgra živi (po starom), i nadalje funkcionira kao bilo grada, kao mjesto koje daje impuls gradskom životu. Pritom se u jednom dijelu gradova, doduše još uvijek u manjem dijelu onih uključenih u analizu, pojavljuju određene inovacije koje dodatno osnažuju tu funkciju, omogućujući da povijesna jezgra ne gubi na privlačnosti.

Slika 8: Procesi u staroj gradskoj jezgri (%)

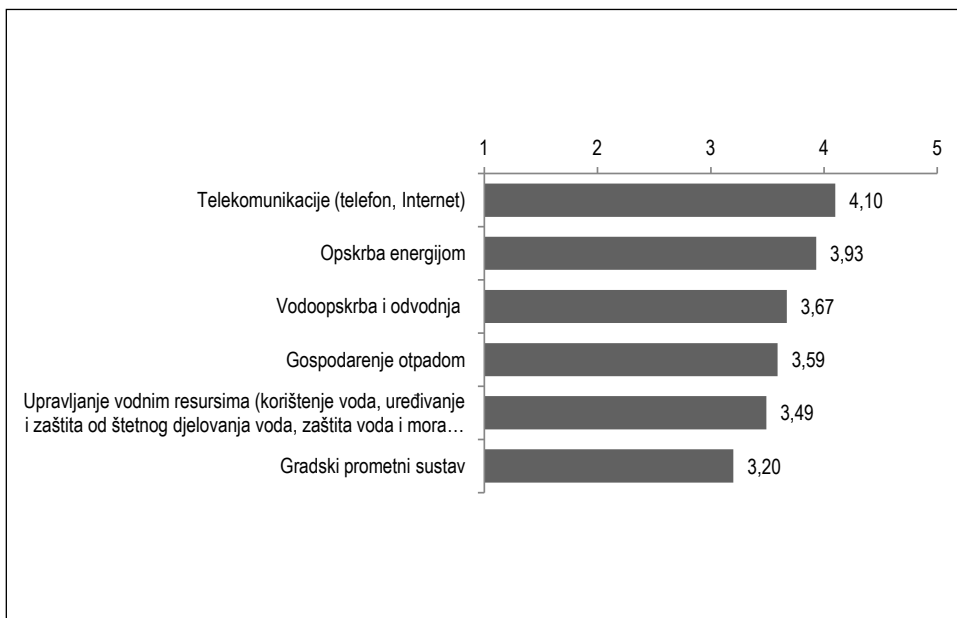
Slika 9: Procesi u staroj gradskoj jezgri – usporedba triju kategorija gradova (%)

Analiza percepcije promjena u gradskoj jezgri pokazala je postojanje određenih razlika između triju izdvojenih kategorija gradova (Slika 9). Konkretno, statistički značajne razlike u ocjeni promjena u gradskoj jezgri između ispitanika iz velikih, srednjih i malih gradova identificirane su kod tri varijable: *u staroj gradskoj jezgri zbiva se glavnina gradskih kulturnih i društvenih događaja, raste potražnja za nekretninama u staroj gradskoj jezgri, starijedioci iz stare gradske jezgre prodaju stanove i iseljavaju se*. Smjer razlike kod naznačenih varijabli otkriva kako ispitanici iz velikih gradova češće smatraju da su transformacijski procesi u gradskoj jezgri intenzivniji u njihovu gradu, odnosno, iz njihove perspektive – u velikim gradovima povijesne jezgre nešto su rjeđe središta gradskog života, no zato su ta područja atraktivnija za ulazak novog stanovništva. Iz toga se može zaključiti da ispitanici iz velikih gradova smatraju da se u njihovim gradovima treba znatno više truda uložiti kako povijesna jezgra ne bi izgubila na privlačnosti, ali i na vitalnosti. No govore i o tome da gentrifikacijski procesi snažnije zahvaćaju velike gradove.

Komunalna opremljenost grada

Gradovi se kao specifično životno okruženje od ne-gradova ponajprije razlikuju ponudom viška (razvojnih) mogućnosti, a uspješnost u tom segmentu u najvećoj je mjeri povezana s kvalitetnom urbanom opremom. Naime, kompleksnost načina života u gradu zahtijeva postojanje određene logistike kako bi grad uopće mogao funkcionirati. Riječ je o socijalnoj (institucije za potporu uključivanja pojedinca u društvo) i tehničkoj (instalacije koje omogućuju gradsku opskrbu) infrastrukturi od općeg interesa, namijenjenoj odvijanju normalnog/svakodnevnog života grada.

Sagledavajući razinu opremljenosti tehničkom infrastrukturom u hrvatskim gradovima, od ispitanika smo tražili da ocijene stanje u nekoliko osnovnih segmenata ocjenama od jedan do pet (1 – izrazito loše, a 5 – izrazito dobro). Sumarni pregled dobivenih prosječnih ocjena prikazan na Slici 10 otkriva da se raspon kreće od 3,2 do 4,1; pri čemu je najbolje ocijenjena telekomunikacijska infrastruktura – prosječnom ocjenom 4,1, a najlošije je ocijenjen gradski prometni sustav – ocjenom 3,2. Nadalje, kada se već govori o prosječnim ocjenama, treba istaknuti kako je osim gradskog prometnog sustava prosječno ocijenjeno osrednjim (3,49) još i upravljanje vodnim resursima, dok su ostali ocjenjivani tehnički elementi u prosjeku ocijenjeni vrlo dobrima.

Slika 10: Prosječna ocjena opremljenosti tehničkom infrastrukturom

Interesantno je pogledati što se krije iza naznačenih prosječnih ocjena. Razdioba u Tablici 6 otkriva da oko 85% ispitanika smatra telekomunikacije u svom gradu vrlo dobrim ili izrazito dobrim, oko 77% ispitanika isto tako ocjenjuje opskrbu energijom u svom gradu; nadalje, da je gospodarenje otpadom te vodoop-

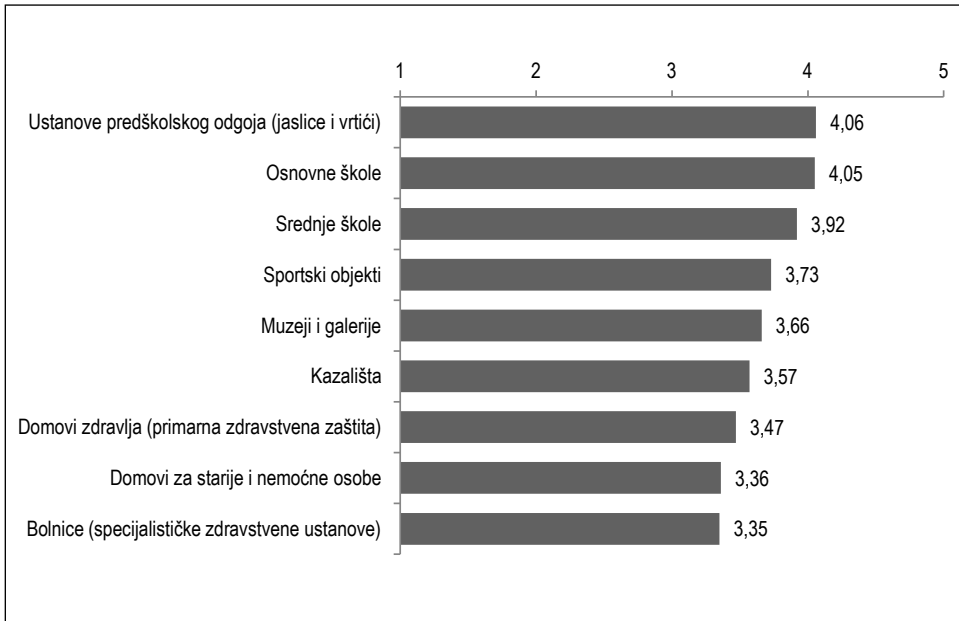
skrba i odvodnja u njihovu gradu izrazito dobra ili vrlo dobra, smatra između 57 i 58% ispitanika; najmanje je bilo ispitanika „oduševljenih“ upravljanjem vodnim resursima (oko 49% ih taj element ocjenjuje *vrlo* ili *izrazito* dobrim) te gradskim prometnim sustavom (oko 38% ih je dalo ocjenu *vrlo* ili *izrazito* dobar). Treba naglasiti da unatoč manjku visokih ocjena za neke elemente, ocjene *izrazito* ili *prilično loše* nisu dominantne niti kod jednog elementa tehničke infrastrukture – kod najlošije ocijenjenog elementa (gradskog prometnog sustava) ocjene *izrazito* ili *prilično loše* ne prelaze udio od 18%.

Tablica 6: Ocjene opremljenosti tehničkom infrastrukturom (%)

	Izrazito loša	Prilično loša	Osrednja	Vrlo dobra	Izrazito dobra
Gradski prometni sustav	3,3	14,4	44,7	34,9	2,8
Opskrba energijom	0,9	3,1	19,2	55,8	21,0
Gospodarenje otpadom	0,9	11,9	30,1	41,2	15,9
Vodopostrojenje i odvodnja	0,4	5,3	36,1	43,2	15,0
Upravljanje vodnim resursima (korištenje voda, uređivanje i zaštita od štetnog djelovanja voda, zaštita voda i mora od onečišćenja i zagađenja)	0,4	9,4	41,1	38,8	10,3
Telekomunikacije (telefon, Internet)	0,0	1,8	13,5	57,8	26,9

Kod socijalne infrastrukture (Slika 11) prosječne ocjene kreću se u sličnim okvirima kao kod tehničke infrastrukture.⁶ Najbolja prosječna ocjena jest 4,06 i dobile su je ustanove predškolskog odgoja (jaslice i vrtići), a najlošija je 3,35 i odnosi se na bolnice (specijalističke zdravstvene ustanove). Gledajući pojedinačno, prosječnu ocjenu *osrednje* osim bolnica imaju još domovi za starije i nemoćne osobe te domovi zdravlja, dakle sve institucije iz sektora zdravstva i socijalne skrbi, dok su institucije iz sektora kulture, obrazovanja i sporta dobile prosječnu ocjenu vrlo dobar.

⁶ Treba naglasiti kako dio gradova uključenih u istraživanje nije imao neke od navedenih institucija, pa ispitanici nisu ni mogli ocjenjivati njihovu kvalitetu – najčešće se radilo o specijalističkim zdravstvenim ustanovama te kazalištima.

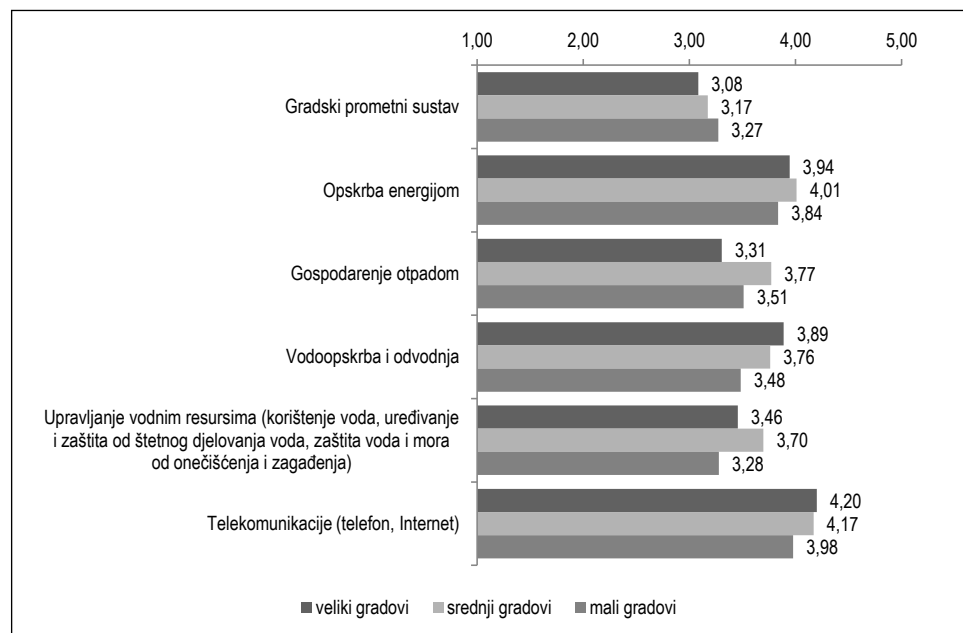
Slika 11: Prosječna ocjena socijalne infrastrukture

Od bolje ocijenjenih institucija, predškolske ustanove *vrlo* ili *izrazito* dobrim u svom gradu smatra oko 81% ispitanika, osnovne škole tako ocjenjuje oko 82% ispitanika, dok su u obrazovnoj vertikali nešto lošije prošle srednje škole, za koje „samo“ oko 75% ispitanika drži da su *vrlo* ili *izrazito* dobre u njihovu gradu (Tablica 7). Za sportske objekte i galerije u njihovu gradu oko 61% ispitanika smatra da su *vrlo* ili *izrazito* dobri, dok je kazališta tako ocijenilo oko 57% ispitanika. Segment „socijale“ i zdravstva u njihovom gradu *vrlo* ili *izrazito* dobrim ocijenilo je između 44 i 47% ispitanika. I u slučaju socijalne infrastrukture ocjene pokazuju da je malo institucija ocijenjeno lošima, najviše je takvih ocjena bilo kod domova za starije i nemoćne osobe, a ni tada udio takvih ocjena nije prelazio 15%.

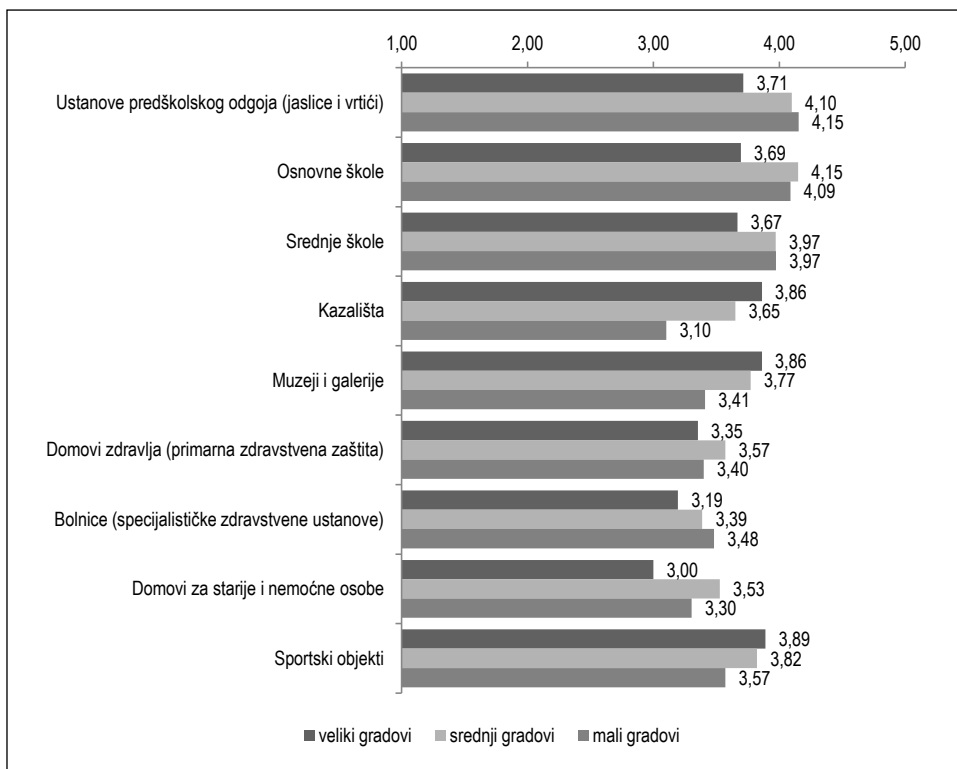
Analiza razlika između ispitanika iz velikih, srednjih i malih gradova u ocjeni komunalne opremljenosti njihovih gradova provedena je na razini srednjih ocjena. Prvo je analizirana ocjena tehničke infrastrukture (Slika 12), a statistički značajne razlike pojavile su se kod triju elemenata: *gospodarenje otpadom*, *vodoopskrba* i *odvodnja te upravljanje vodnim resursima*. Sva tri elementa imala su najlošiju srednju ocjenu kod ispitanika iz malih gradova, dok je *vodoopskrba* i *odvodnja* bila najbolje ocijenjena u velikim gradovima, a *gospodarenje otpadom* te *upravljanje vodnim resursima* u srednjim gradovima. Najveća razlika u srednjoj ocjeni bila je kod varijable *gospodarenje otpadom*, i to između ispitanika iz velikih i srednjih gradova – pogled na razdiobu frekvencija kod varijable *gospodarenje otpadom* otkriva da je oko 63% ispitanika iz srednjih gradova ocijenilo taj element *vrlo* i/ili *izrazito* dobrim, naspram 44% ispitanika iz velikih gradova (vidjeti tablicu u Prilogu).

Tablica 7: Ocjena socijalne infrastrukture (%)

	Izrazito loša	Prilično loša	Osrednja	Vrlo dobra	Izrazito dobra
Ustanove predškolskog odgoja (jaslice i vrtići)	0,4	2,2	16,3	52,9	28,2
Osnovne škole	0,4	1,8	15,4	57,0	25,4
Srednje škole	0,5	1,4	22,5	56,9	18,7
Kazališta	5,0	8,1	29,2	41,0	16,8
Muzeji i galerije	3,3	5,6	29,8	45,1	16,3
Domovi zdravlja (primarna zdravstvena zaštita)	0,9	5,4	45,9	41,4	6,3
Bolnice (specijalističke zdravstvene ustanove)	5,7	7,8	41,8	34,8	9,9
Domovi za starije i nemoćne osobe	7,1	7,1	37,9	38,5	9,3
Sportski objekti	0,9	5,3	32,5	42,5	18,9

Slika 12: Prosječna ocjena tehničke infrastrukture – usporedba triju kategorija gradova

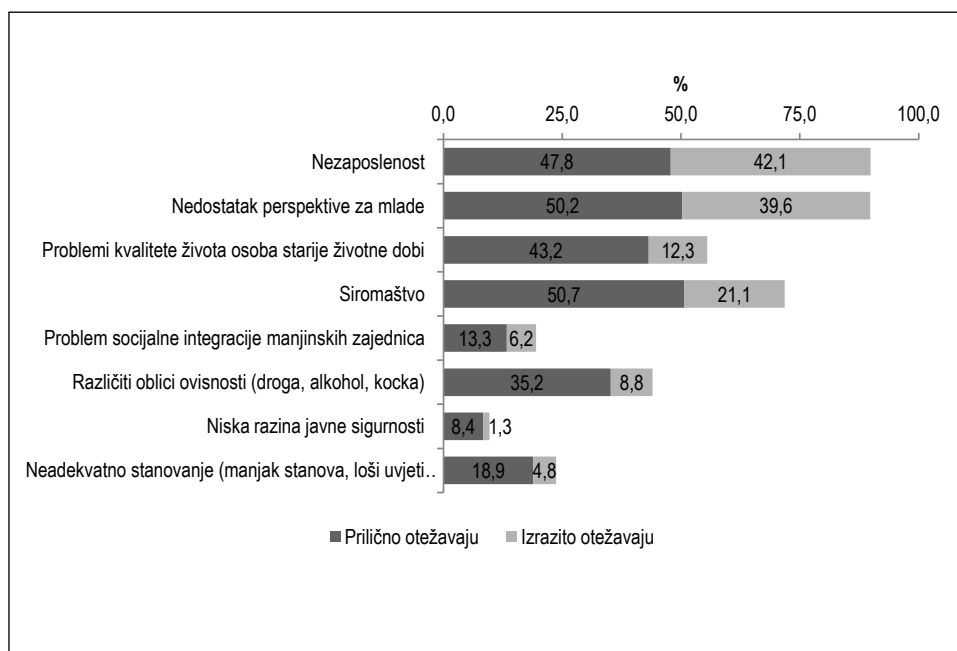
Usporedba ocjena socijalne infrastrukture (Slika 13) s obzirom na kategoriju grada iz kojega ispitanici dolaze otkrila je nešto više razlika. Konkretno, statistički značajna razlika detektirana je kod pet elemenata, odnosno pet različitih institucija socijalne infrastrukture grada. Riječ je o sljedećim institucijama: *ustanove predškolskog odgoja (jaslice i vrtići), osnovne škole, kazališta, muzeji i galerije* te *domovi za starije i nemoćne osobe*. Pritom je analiza pokazala da su od navedenih institucija ustanove za predškolski odgoj, osnovne škole te domovi za starije i nemoćne osobe najlošije ocijenjeni u velikim gradovima, dok su kazališta, muzeji i galerije najlošije ocijenjeni u malim gradovima. Najveća razlika prisutna je kod ocjene kvalitete kazališta, i to između ispitanika iz velikih i malih gradova – oko 78% ispitanika iz velikih gradova kazališta u svojim gradovima ocjenjuje *vrlo* ili *izrazito dobrim*, dok je u malim gradovima takve ocjene kazalištu dalo tek oko 33% ispitanika.

Slika 13: Prosječna ocjena socijalne infrastrukture – usporedba triju kategorija gradova

Socijalni problemi u gradu

Ipak, bez obzira na poticajno okruženje, urbanu opremu te znatniju i različitu ponudu mogućnosti, grad ne osigurava uspjeh uvijek i svima. Medalja i u ovom slučaju ima dvije strane. Naime, gradovi isto tako proizvode i situacije koje nepovoljno utječu na živote pojedinaca i odnose među njima, a množina takvih situacija može bitno ugroziti ukupnu kvalitetu življenja u gradu. Imajući to na umu, od ispitanika se tražilo da procijene koliko pojedini socijalni problemi otežavaju življenje u njihovu gradu. Razdioba prikazana na Slici 14 otkriva da se ponuđeni socijalni problemi s obzirom na to koliko otežavaju življenje u gradu mogu podijeliti u tri grupe.

Slika 14: Procjena „težine“ socijalnih problema (%)

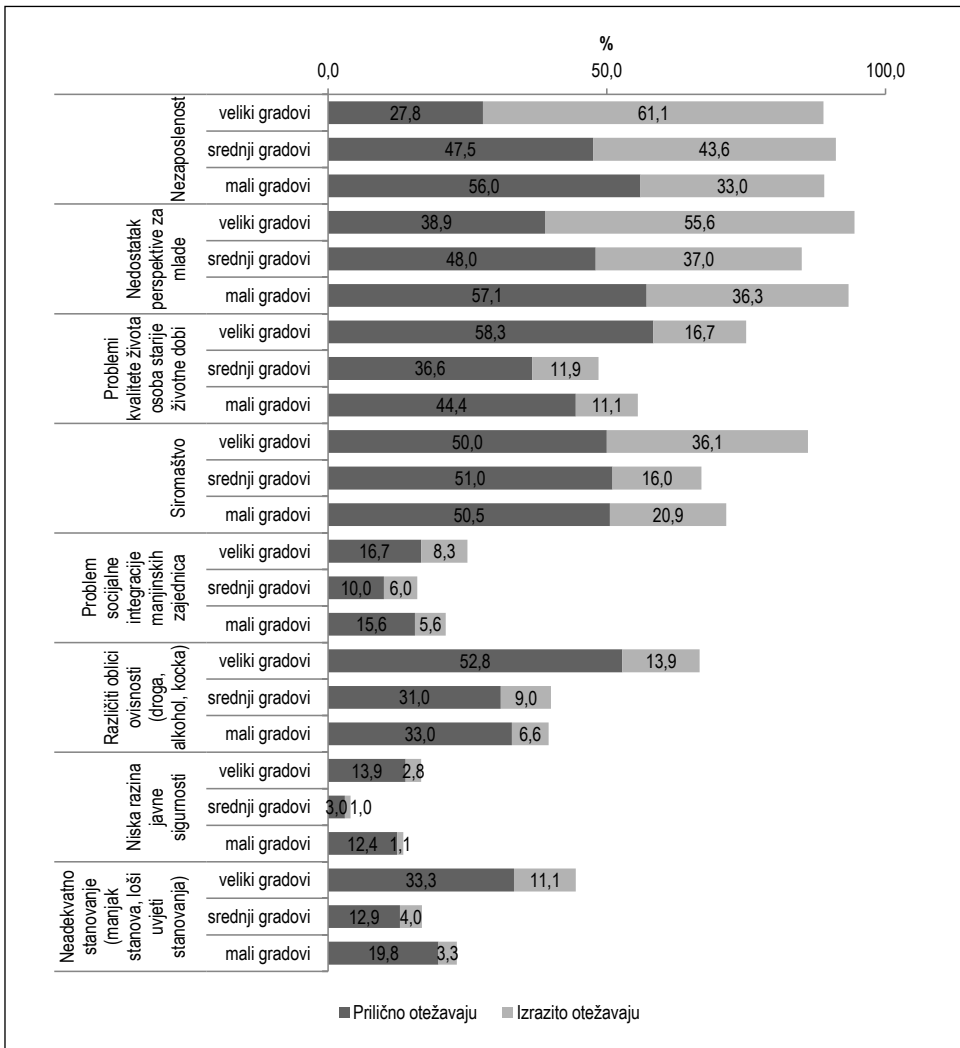
U prvoj grupi su oni za koje većina ispitanika smatra da prilično ili izrazito otežavaju život u njihovu gradu. U toj grupi su nezaposlenost, nedostatak perspektive za mlade te siromaštvo; pritom je nezaposlenost i nedostatak perspektive za mlade *prilično* ili *izrazito* otežavajućim ocijenilo gotovo 90% ispitanika, a siromaštvo općenito njih oko 72%.

U drugoj grupi su problemi kvalitete življenja osoba starije životne dobi te različiti oblici ovisnosti (droga, alkohol, kocka); za ta dva problema situacija je donekle polarizirana: za prvi 56% ispitanika smatra da otežava život u njihovu gradu, dok za drugi tako misli njih 44%.

U trećoj su skupini socijalni problemi, za koje većina ispitanika smatra da ne otežavaju život u njihovu gradu. U toj skupini su problem neadekvatnog stanova-

nja te socijalne integracije manjinskih zajednica; oba je otežavajućima za život u njihovu gradu označilo oko 20% ispitanika, dok je najmanje ispitanika (njih oko 10%) prepoznalo nisku razinu javne sigurnosti kao problem koji otežava življenje u njihovu gradu.

Analiza procjene utjecaja pojedinih socijalnih problema na življenje u gradu pokazala je postojanje određenih razlika između triju kategorija ispitanika, formiranih s obzirom na veličinu grada iz kojega dolaze. Razmjeri razlika u procjeni utjecaja pojedinog socijalnog problema na život u velikom, srednjem i malom gradu mogu se vidjeti na Slici 15, uz napomenu da su na slici prikazani samo udjeli za ocjene *prilično* i *izrazito* otežava.

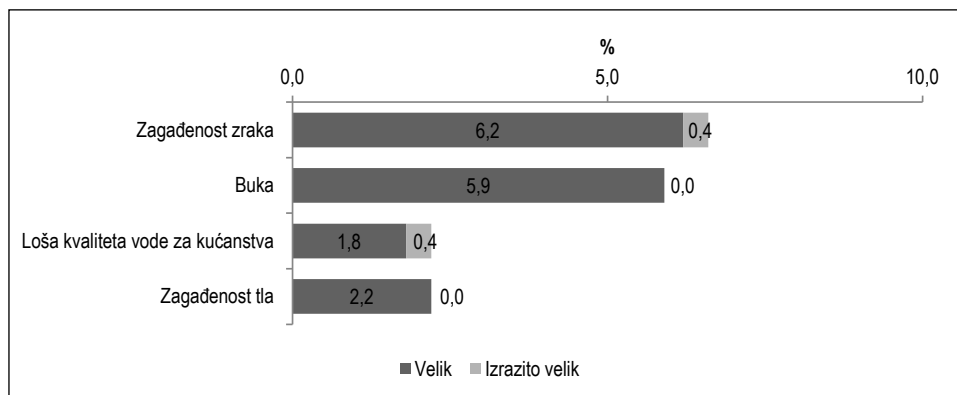
Slika 15: Procjena „težine“ socijalnih problema – usporedba triju kategorija gradova

Usporedba prikazana na Slici 15 otkriva da su se znatnije razlike u procjeni utjecaja pojedinih socijalnih problema na življenje u njihovu gradu pojavile kod četiriju od ponuđenih osam, međutim, samo je razlika na varijabli *nezaposlenost* statistički značajna. Prikazana razdioba upućuje na to da su ispitanici iz velikih gradova značajno češće od onih iz srednjih i malih ocjenjivali nezaposlenost kao *prilično* ili *izrazito* otežavajuće za življenje u njihovu gradu.

Stanje urbanog okoliša

Na to u kojoj su mjeri gradovi u Hrvatskoj (ne)poželjna mjesta za život, umnogome utječe i kvaliteta urbanog okoliša. Pogotovo oni segmenti okoliša – poput vode, zraka i tla – onečišćenje i uništavanje kojih može negativno utjecati na zdravlje pojedinca. Stoga smo od ispitanika tražili da procijene razinu rizika koju pojedini ekološki problemi predstavljaju za zdravlje građana u njihovu gradu.

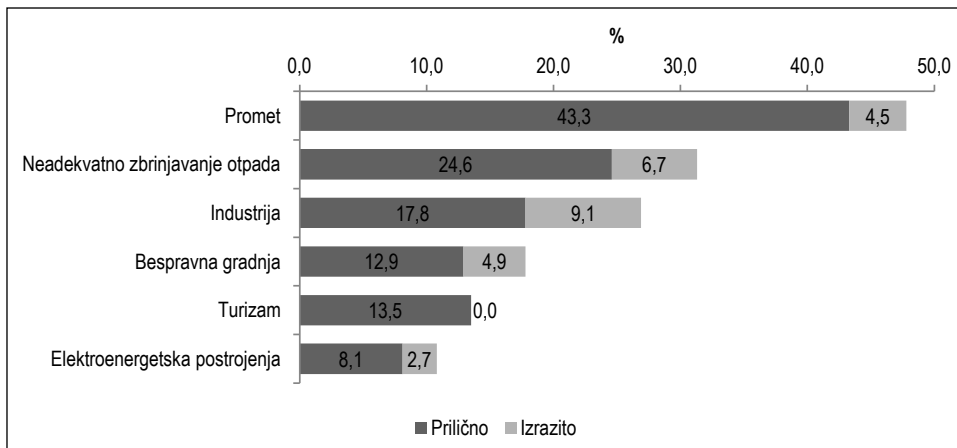
Analiza prikupljenih odgovora pokazala je da velika većina ispitanika, njih između 73 i 89% (Tablica u Prilogu), *ponuđene* probleme smatra malim ili pak nikakvim rizikom za zdravlje građana njihova grada. Iz perspektive ispitanika, najrizičnijima za zdravlje građana smatraju se, ovim redom: zrak, buka, tlo u gradu, voda za kućanstvo (Slika 16). Ovi se rezultati ne bi smjeli olako protumačiti kao dobri pokazatelji. Naime, ne smije se smetnuti s uma da prikupljeni odgovori upućuju na postojanje ozbiljnih ugroza za zdravlje pojedinca u dijelu gradova u Hrvatskoj, doduše u malom broju njih. Pritom se kao najveći rizik za zdravlje u tim gradovima percipira zagađenost zraka i buka.

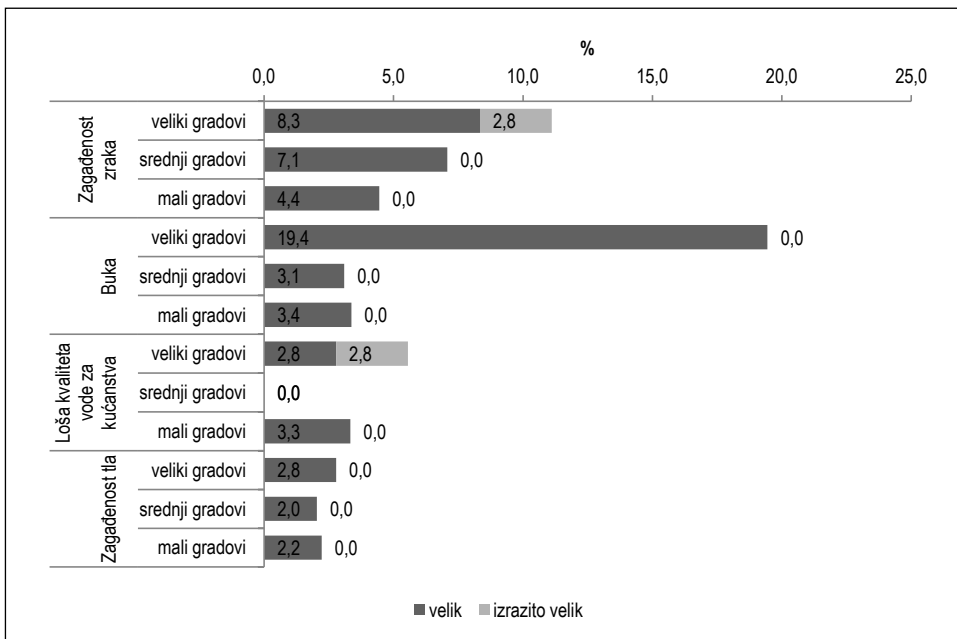
Slika 16: Ocjena mogućih rizika za zdravlje

Potraga za izvorom onečišćenja pokazala je da u percepciji ispitanika za ekološke probleme u hrvatskim gradovima nema jednoga glavnoga krivca, već se radi o nekoliko paralelnih procesa koji ugrožavaju urbani okoliš. Najčešće se kao *prilično* ili *izrazito* odgovoran za ekološke probleme apostrofira promet; gotovo polovina ispitanika tako misli. Odgovornost ostalih ponuđenih izvora onečišćenja percipira se znatno rjeđe kao *prilično* velika ili *izrazita*; tako je na drugom mjestu po percipiranoj odgovornosti neadekvatno zbrinjavanje otpada – oko 31% ispita-

nika smatra da je to *popriličan* ili *izrazit* krivac za ekološka onečišćenja u njihovu gradu – te industrija, koju je kao dominantnog krivca za stanje okoliša u njihovu gradu označilo oko 27% ispitanika (Slika 17). Interesantno je da dio ispitanika (oko 17%) ekološke probleme povezuje i s bespravnom gradnjom, koja se očito u dijelu gradova u Hrvatskoj pojavljuje kao ozbiljan izvor problema; turizam kao izvor ugroze za okoliš označuje oko 14% ispitanika, a najrjeđe se odgovornim za ekološke problem u gradu prepoznaju elektroenergetska postrojenja; njih je kao *poprilično* ili *izrazito* odgovorne ocijenilo oko 11% ispitanika.

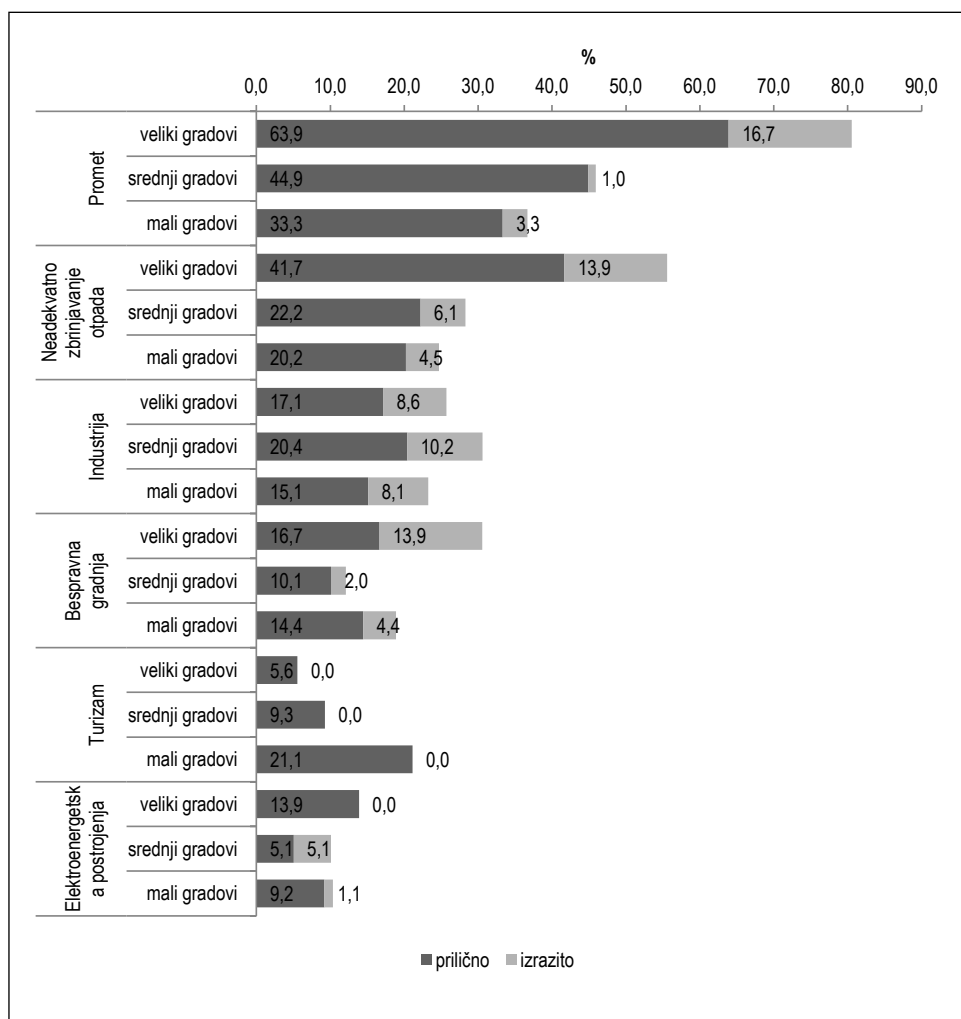

Slika 17: Procjena izvora onečišćenja

Slika 18: Ocjena mogućih rizika za zdravlje – usporedba triju kategorija gradova (%)

Usporedba percepcije stanja okoliša u velikim, srednjim i malim gradovima pokazala je da se pojavljuju određene razlike između tih triju kategorija gradova (Slika 18). Kod ocjene rizika za zdravlje građana od pojedinih ekoloških problema u njihovu gradu, statistički značajna razlika utvrđena je na varijablama *zagađenost zraka* te *buka*. Oba ekološka problema su ispitanici iz velikih gradova češće od ispitanika iz srednjih i malih gradova procjenjivali *velikim* i *izrazito velikim* rizikom za zdravlje građana u njihovu gradu. Pritom je razlika bila osjetnija kod buke, za koju je 19,4% ispitanika iz velikih gradova kazalo da je veliki rizik za zdravlje, dok samo oko 3% ispitanika iz srednjih te malih gradova drži da je buka u njihovim gradovima velik rizik za zdravlje građana.

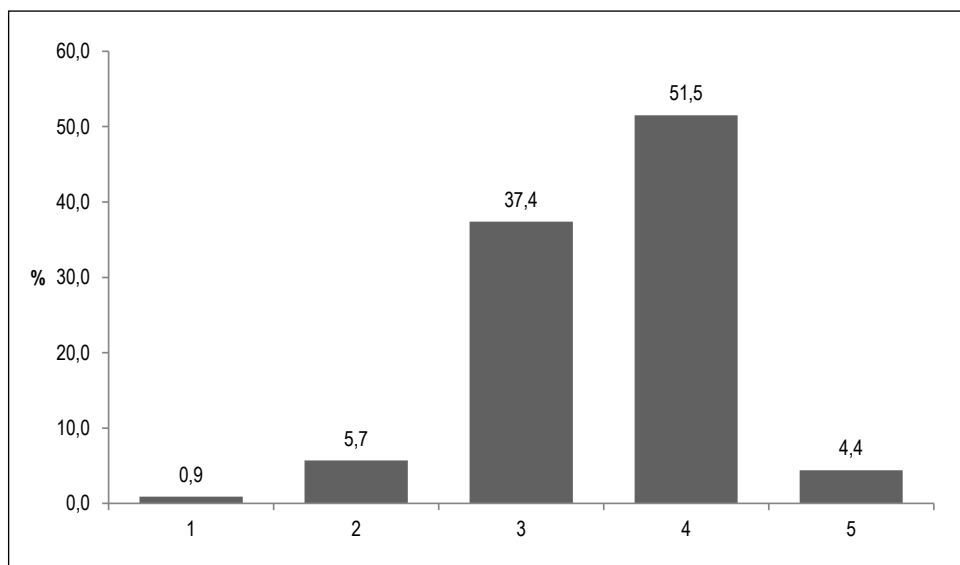
Slika 19: Procjena izvora onečišćenja – usporedba triju kategorija gradova (%)

Glede krivnje za ekološke probleme u gradu, analiza je pokazala da se u tri promatrane kategorije gradova odgovornost za ekološke probleme uglavnom različito pripisuje. Preciznije, analiza je utvrdila statistički značajne razlike među ispitanicima iz triju kategorija gradova u percepciji odgovornosti za ekološke probleme kod sljedećih varijabli: *elektroenergetska postrojenja, promet, turizam, neadekvatno zbrinjavanje otpada te bespravna gradnja* (Slika 19). Pritom je svim spomenutim izvorima ekoloških problema (osim turizma) veća odgovornost češće pripisivana u velikim gradovima, a interesantno je istaknuti da je baš turizam najčešće u malim gradovima smatran odgovornim za ekološke probleme. Nadalje, najveća razlika u procjeni stupnja odgovornosti za ekološke probleme u gradu između promatranih triju kategorija gradova pojavila se kod ocjene prometa – oko 80% ispitanika promet smatra *prilično* ili *izrazito* odgovornim za ekološke probleme u njihovu gradu, dok mu takav stupanj krivnje za ekološke probleme u malim gradovima pripisuje oko 37% ispitanika.

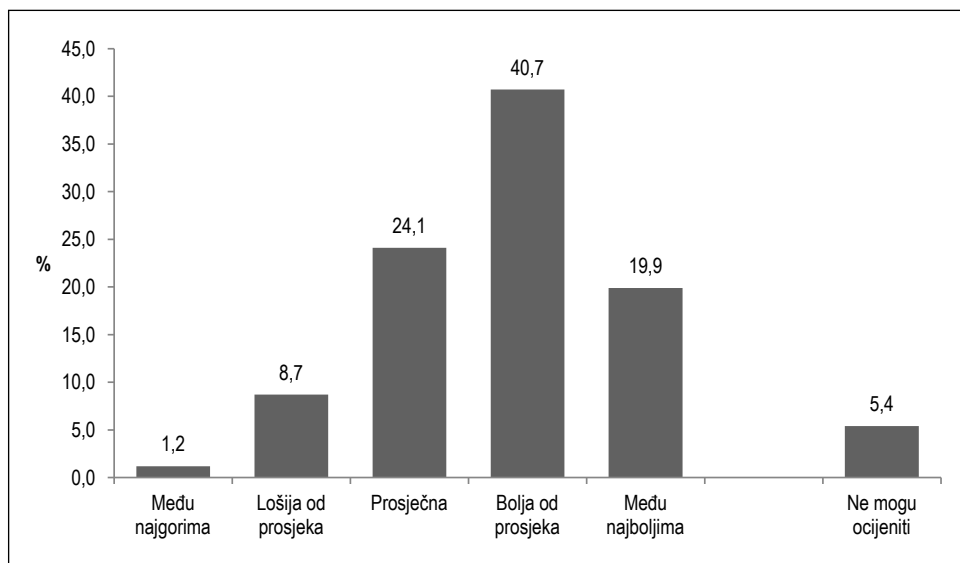
Kvaliteta života – subjektivna procjena

Od ispitanika se tražila subjektivna procjena kvalitete života u gradu, i to na najopćenitijoj razini, kao i usporedba te procjene s pretpostavljenom, također općenitom kvalitetom života u drugim hrvatskim gradovima. Na taj se način - osim subjektivne ocjene generalnog stanja - nastojalo da ispitanici svoj grad stave u kontekst hrvatske urbane mreže. Također, na vrlo uopćenoj razini od njih je traženo da ocijene tendenciju razvoja - ide li on u smjeru boljeg ili lošijeg 'scenarija'? Na pitanje kojim se od ispitanika tražilo da ocjenom od 1 do 5, kao u školi, ocijene kvalitetu života u gradu, na razini cijele Hrvatske dobivena je prosječna ocjena 3,53, što bismo školskim jezikom mogli označiti kao „vrlo dobru“ kvalitetu života, iako je u rasponu koji ocjena „vrlo dobar“ pokriva, ovaj prosjek na donjoj granici intervala. No, što je ocjenu okrenulo u tom smjeru, vidljivo je iz analize postotnih udjela pojedine ocjene, koji govore o zadovoljstvu stručnjaka zaposlenih u gradskim upravama općenitom kvalitetom života u hrvatskim gradovima. O tome svjedoči 55,9% ispitanika koji su dali ocjene „vrlo dobar ili odličan“ te još 37,4% onih koji su se priklonili ocjeni „dobar“. Oni ukupno čine 93,3% ispitanika (Slika 20).

Zanimljivo je da većina ispitanika smatra kako je kvaliteta života u njihovu gradu „bolja od prosjeka“ ili da glede toga pitanja pripadaju „među najbolje“ (Slika 21). Oko 1/4 ispitanika smatra da su dio hrvatskog prosjeka, a najmanje je onih koji misle da su u usporedbi s drugim gradovima „lošiji od prosjeka“ ili „među najgorima“. Mali broj ispitanika (5,4%) nije bio u stanju donijeti komparativnu ocjenu. Kada se ove ocjene usporede s ocjenama dobivenim u drugim (svjetskim) istraživanjima, vidimo da su naši ispitanici sličnog mišljenja kao i profesionalci koji žive/rade u velikim svjetskim gradovima. Primjerice, istraživanje koje je 2010. godine provedeno na uzorku od 575 ispitanika, stručnjaka/profesionalaca, većinom u gradovima Europe, Sjeverne Amerike i Europe, donosi zaključak da je 60% ispitanika reklo kako je njihova kvaliteta života izvrsna ili iznadprosječna (Economist Intelligence Unit, 2010.).

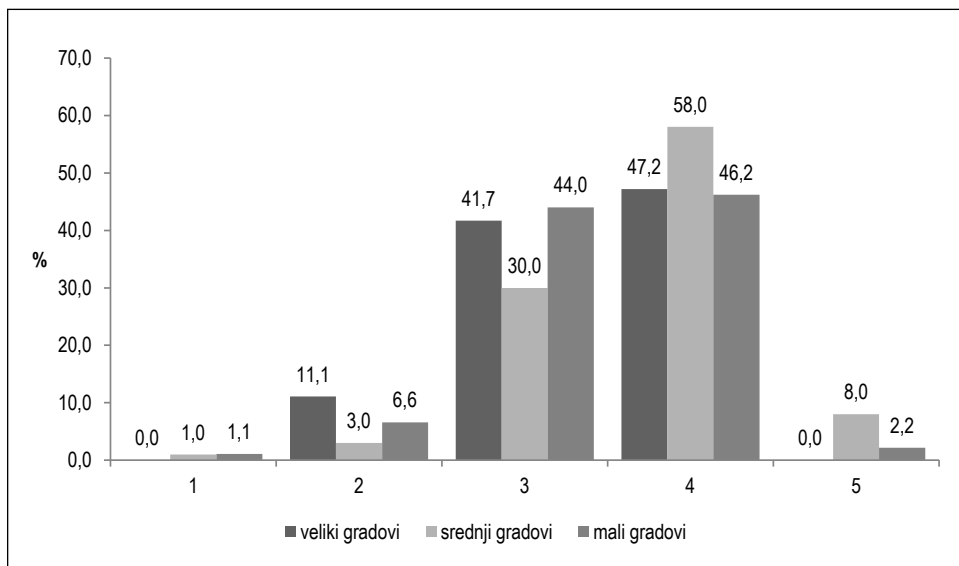
Slika 20: Kako biste ocijenili kvalitetu života koju Vaš grad nudi svojim stanovnicima, na skali od 1 do 5 (kao u školi)? (%)

Slika 21: Ocijenite opću kvalitetu života u Vašem gradu u usporedbi s drugim hrvatskim gradovima (%)

Ako zanemarimo ispitanike koji „ne mogu ocijeniti“ kvalitetu života u gradu u odnosu na druge hrvatske gradove, a ostale kategorije označimo od 1 do 5 (pri čemu je ocjena 1 – među najgorima, a ocjena 5 – među najboljima), možemo usporediti prosječnu ocjenu u ova dva pitanja. Ovako izračunana, srednja ocjena kvalitete života u usporedbi s drugim gradovima iznosi 3,73, što je tek nešto povoljnije nego u prethodnom pitanju, gdje je iznosila 3,53. To nam govori da velik broj ispitanika ne vidi značajnije razlike u kvaliteti života u hrvatskoj urbanoj mreži, a većina ih vlastiti grad vidi u skupini „boljih“ kad je riječ o kvaliteti života. No, svakako bi bilo korisno, radi ravnomjernog razvitka Hrvatske i njezinih gradova, ne zanemariti ni ovu, manjinsku skupinu odgovora kojima su ispitanici dali do znanja kako smatraju da je kvaliteta života u njihovu gradu lošija od prosjeka ili čak među najgorima (takvih je ukupno 9,9%). Zanimljivo je ove rezultate usporediti s rezultatima odgovora na isto pitanje koje je postavljeno stručnjacima iz većih hrvatskih gradova (Rogić i sur. 2008.). Spomenuto istraživanje pokazalo je slične postotke odgovora u kategoriji „prosječna“ (21%) i „bolja od prosjeka“ (39%), dok je u kategoriji „među najboljima“ (31%) značajno više optimizma prisutno u istraživanju koje je okupilo stručnjake iz velikih gradova (Rogić i sur. 2008.).

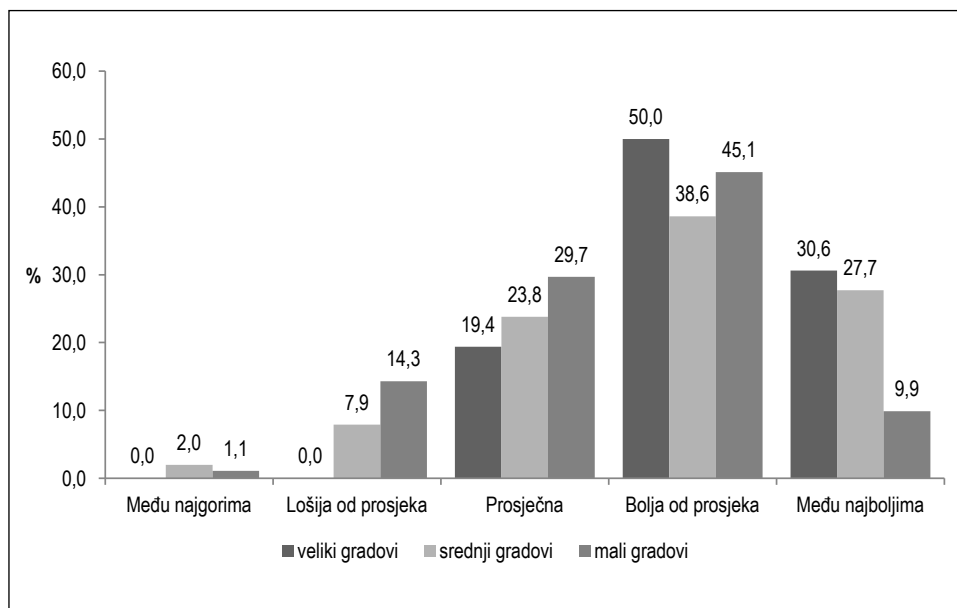
Usporedba odgovora na ovo pitanje, raščlanjena po tri skupine gradova (mali, srednji, veliki), otkriva razlike (Slika 22).

Slika 22: Ocjena kvalitete života koju grad nudi svojim stanovnicima na skali od 1 do 5 (kao u školi) (%) – usporedba triju kategorija gradova

Usporedba ispitanika iz triju tipova gradova pokazala je da među njihovim odgovorima postoji statistički značajna razlika. Lako je uočiti sličnost u ocjenjivanju ispitanika iz malih i velikih gradova, kao i činjenicu da ispitanici iz srednjih gradova u većoj mjeri daju bolje ocjene (četvorke i petice) kvaliteti života u svom gradu. Interpretaciju ovakve distribucije moguće je temeljiti na već poznatim ana-

lizama fenomena srednjih gradova u Hrvatskoj, posebice na Čaldarovićevoj analizi niza ekologijskih, socijalnih i gospodarskih prednosti koje se mogu očekivati od srednjih gradova, a koje u konačnici rezultiraju boljom kvalitetom života (Čaldarović, 1999: 71-86). Usporedba kvalitete života s drugim gradovima također je pokazala statistički značajnu razliku između ispitanika iz ovih triju tipova gradova. Najoptimističniji su ispitanici iz velikih gradova koji, ocjenjujući kvalitetu života, više od drugih vide komparativne prednosti svoga grada. Ispitanici iz srednjih gradova, koji su prednjačili u dobroj ocjeni kvalitete života, u situaciji kada se od njih tražila komparacija s drugim gradovima, pokazali su više kritičnosti (Slika 23).

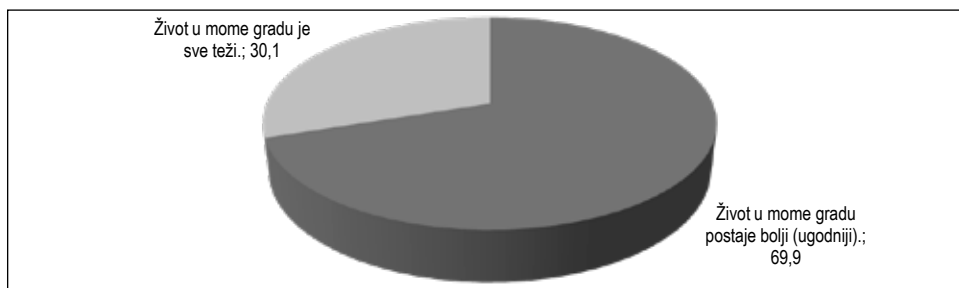

Slika 23: Ocjena opće kvalitete života u gradu u usporedbi s drugim hrvatskim gradovima – usporedba triju kategorija gradova (%)

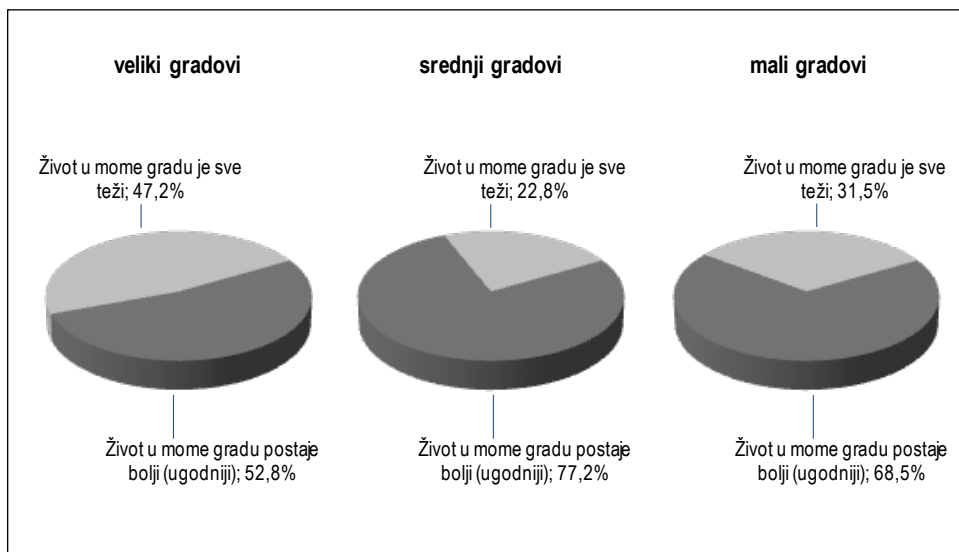
Sljedeće pitanje također opisuje „život u gradu“, ali je okrenuto prema budućnosti i procjenjuje sadašnje razvojne prilike iz perspektive koju one, po njihovu mišljenju, otvaraju za budućnost. Upravo stoga – promatrajući razvoj u dinamičnoj perspektivi – ova ocjena donosi potpuniju informaciju o razvojnim prilikama, koje nisu određene samo trenutanim stanjem nego i potencijalom koji nose za budućnost. Moglo bi se reći kako ovo pitanje mjeri odnos snaga „razvojnog optimizma“ i „razvojnog pesimizma“, pa je u tom smislu „snažna“ dvotrećinska većina ispitanika optimistična i ocjenjuje da procesi i život u gradu idu „nabolje“ (69,9%) (Slika 24).

Usporedba s već spomenutim istraživanjem provedenim u svjetskim gradovima pokazuje da 60% njihovih ispitanika smatra kako život u njihovom gradu ide nabolje, što govori u prilog zaključku o više optimizma kod hrvatskih ispitanika (Economist Intelligence Unit, 2010.).

S druge strane, usporedba po tipovima gradova pokazala je statistički značajnu razliku, pri čemu se otkriva uočavanje pozitivnijih razvojnih trendova kod

Slika 24: Koja tvrdnja bolje opisuje život u Vašem gradu? (%)

Slika 25: Koja tvrdnja bolje opisuje život u Vašem gradu? – usporedba triju kategorija gradova (%)

ispitanika iz srednjih i malih gradova, dok se situacija u velikim gradovima može opisati vrlo bliskoj razvojnog stagniranju (Slika 25).

Nadalje, kada analiziramo faktore koje smatraju prioritetima za podizanje kvalitete života u njihovu gradu, većina ispitanika slaže se da je otvaranje radnih mjesta na vrhu ljestvice. Naime, na pitanje o prioritetnom unapređivanju određenih faktora urbanog života ispitanici su trebali odabrati do tri odgovora između devetnaest ponuđenih (Tablica 8). Na prvom mjestu je mogućnost zapošljavanja (173 odabira), zatim slijedi opremanje grada komunalnom infrastrukturom (63 odabira) te kvaliteta zdravstvenih usluga (57). Također se pri vrhu nalaze i više i visoko obrazovanje, ponuda zabavnih sadržaja, prometnice te parkirališna mjesta. Na dnu ljestvice nalaze se izgled i kvaliteta novih zgrada (16), ukupni ambijent i čistoća (11), zelene površine (9) te opća sigurnost (2). Iz ovih podataka vidljivo je da elementi tehničke infrastrukture imaju nešto veći status prioriteta od onih koji se odnose na socijalnu infrastrukturu.

Tablica 8: Ocjena prioriteta kojima bi se mogla unaprijediti kvaliteta života u gradu

	f
Mogućnost zapošljavanja	173
Opremanje grada komunalnom infrastrukturom	63
Kvaliteta zdravstvenih usluga	57
Visoko i više obrazovanje	56
Ponuda zabavnih sadržaja (kino, kafići, klubovi...)	49
Prometnice	47
Parkirališna mjesta	40
Ponuda kulturnih sadržaja	34
Javni prijevoz	33
Urbanističko planiranje novih naselja	26
Smanjenje zagađenja okoliša	22
Trgovine i uslužne djelatnosti	21
Ponuda sportskih i rekreacijskih sadržaja	20
Osnovne i srednje škole	19
Ustanove za predškolski odgoj	18
Izgled i kvaliteta novih zgrada	16
Ukupni ambijent i čistoća	11
Zelene površine	9
Opća sigurnost	2

No, analiziramo li rezultate kroz usporedbu triju tipova gradova, redoslijed prioriteta se donekle mijenja (Tablica 9). Svim je gradovima zajedničko da je neupitan prioritet za podizanje kvalitete života u gradu mogućnost zapošljavanja, što je očekivano s obzirom na to da je nezaposlenost ključan problem na razini čitave države. Na drugo su mjesto stanovnici velikih gradova pozicionirali kvalitetu zdravstvenih usluga, treće i četvrto mjesto zauzimaju prometnice i parkirališna mjesta, dok je na petom urbanističko planiranje naselja. U srednjim gradovima ispitanici su kao drugi prioritet odabrali visoko i više obrazovanje, kao treći kvalitetu zdravstvenih usluga, a četvrto i peto mjesto zauzimaju parkirališna mjesta te

osnovne i srednje škole. Ispitanici iz malih gradova smatraju da bi prioritet trebala biti parkirališna mjesta, a zatim osnovne i srednje škole te visoko i više obrazovanje. Osim problema s nedostatkom parkirališnih mjesta, koji se ističe kao dosta bitan u svim gradovima, a rješenje kojega leži u poboljšanju javnog prijevoza i korištenju alternativnih prijevoznih sredstava (bicikli i/ili skuteri), iz ovih podataka vidljivo je da je srednjim i malim gradovima u interesu poboljšati obrazovni sustav, što bi smanjilo iseljavanje mladih ljudi iz tih gradova i time omogućilo njihov daljnji razvitak.

Tablica 9: Ocjena prioriteta kojima bi se mogla unaprijediti kvaliteta života u gradu – usporedba triju kategorija gradova

	<i>VELIKI GRADOVI</i>		<i>SREDNJI GRADOVI</i>		<i>MALI GRADOVI</i>	
	rang	f	rang	f	rang	f
Mogućnost zapošljavanja	1	27	1	83	1	63
Kvaliteta zdravstvenih usluga	2	12	3	27	5	18
Prometnice	3	11	6	18	6	18
Parkirališna mjesta	4	9	4	26	2	28
Urbanističko planiranje novih naselja	5	9	7	16	9	15
Opremanje grada komunalnom infrastrukturom	6	9	10	10	13	7
Ponuda kulturnih sadržaja	7	8	14	8	7	18
Visoko i više obrazovanje	8	5	2	35	4	19
Javni prijevoz	9	5	12	9	8	16
Zelene površine	10	5	17	4	19	0
Osnovne i srednje škole	11	4	5	20	3	25
Izgled i kvaliteta novih zgrada	12	4	8	13	10	10
Ponuda zabavnih sadržaja (kino, kafići, klubovi...)	13	4	15	7	15	5
Smanjenje zagađenja okoliša	14	4	16	5	16	5
Ukupni ambijent i čistoća	15	3	18	4	17	4

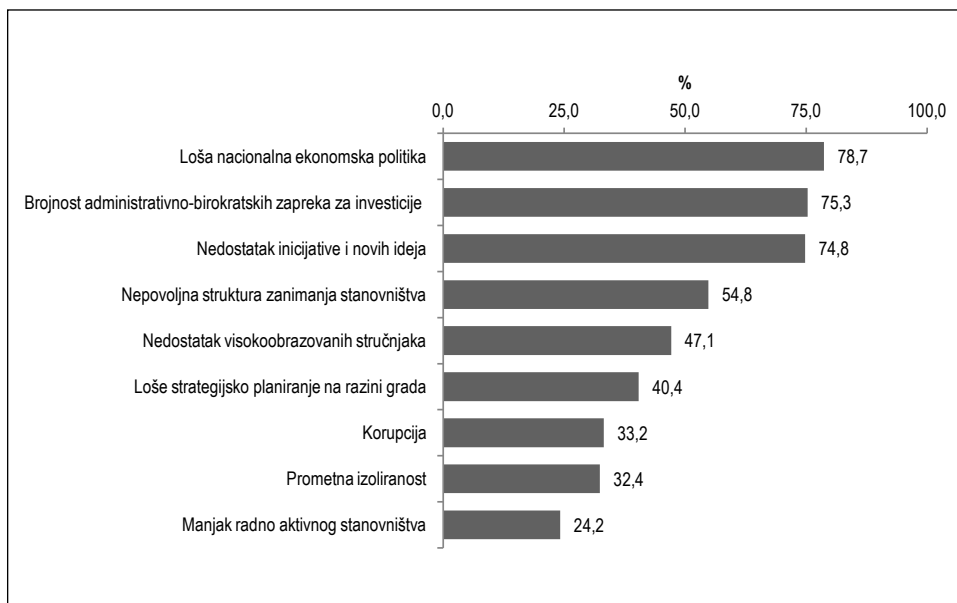
Nastavak tablice 9

	<i>VELIKI GRADOVI</i>		<i>SREDNJI GRADOVI</i>		<i>MALI GRADOVI</i>	
	rang	f	rang	f	rang	f
Ustanove za predškolski odgoj	16	2	11	10	14	6
Ponuda sportskih i rekreacijskih sadržaja	17	1	13	9	11	10
Trgovine i uslužne djelatnosti	18	0	9	12	12	9
Opća sigurnost	19	0	19	1	18	1

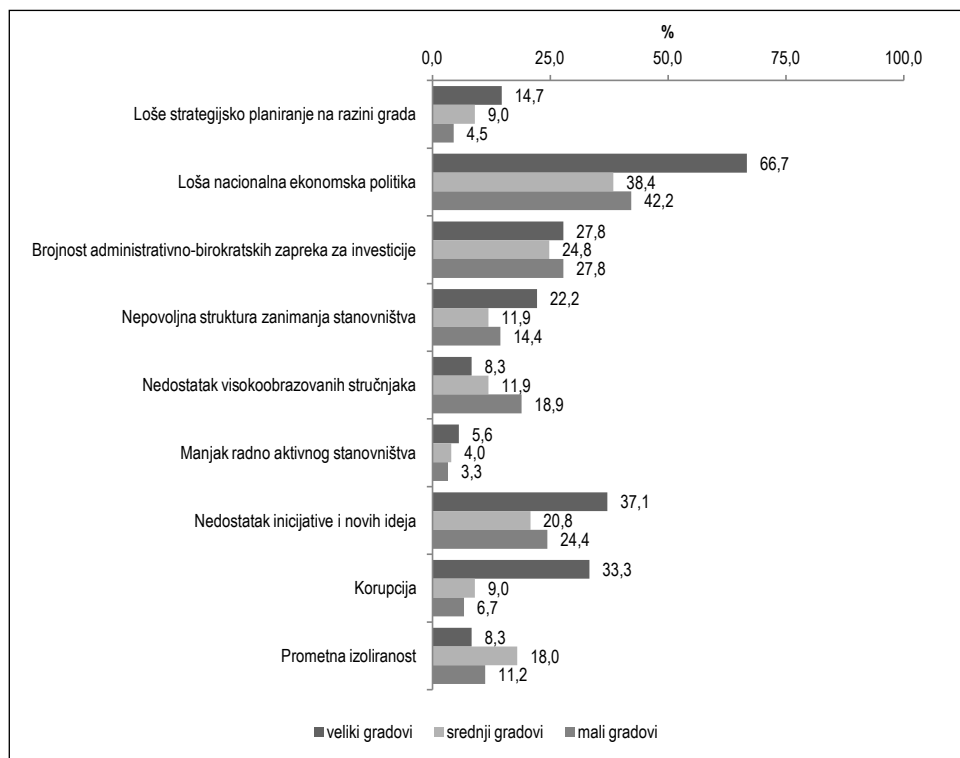
Perspektiva gradskoga gospodarstva

Jedna od komponenata uspješnog razvitka grada jest i gospodarska perspektiva, koja je neodvojiva od drugih aspekata kvalitete života. Stoga je analizi perspektive gradskoga gospodarstva posvećeno nekoliko anketnih pitanja koja su – većinom projekcijski – okrenuta prema očekivanjima od budućnosti. No osim ocjene buduće perspektive, od ispitanika je zatraženo da ocijene i moguće uzroke ekonomskih problema. Odgovori predloženi na Slici 26 sugeriraju da je većina ispitanika sklona vidjeti uzroke problema izvan lokalne razine, u nacionalnoj ekonomskoj politici i s njom često povezanim brojnim administrativno-birokratskim zaprekama. Navedenim uzrocima problema pridružuje se i jedan uzrok izrazito subjektivne naravi, a koji je uočilo tri četvrtine ispitanika: nedostatak inicijative i novih ideja. U drugoj skupini uzroci su povezani s deficitom profesionalnih i obrazovnih kompetencija potrebnih da se pokrene uspješan razvitak.

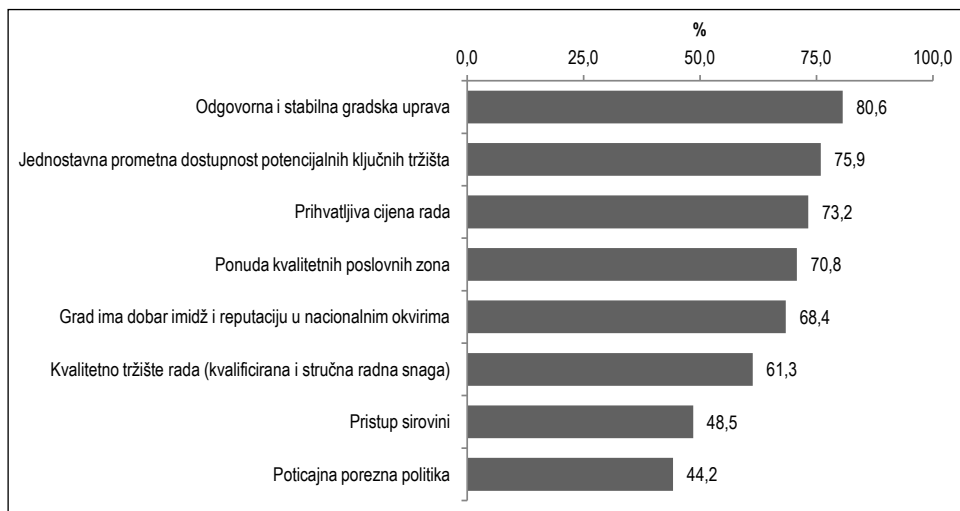
Premda nije većinsko, važno je naglasiti i mišljenje da je uzrok ekonomskih problema loše strategijsko planiranje na lokalnoj, tj. gradskoj razini. Kao najrjeđe

Slika 26: Procjena odgovornosti za postojeće ekonomske probleme u gradu (% odgovora „izrazito“)

Slika 27: Procjena odgovornosti za postojeće ekonomske probleme u gradu – usporedba triju kategorija gradova (% odgovora „izrazito“)

Slika 28: Elementi koji (njihov) grad čine atraktivnim za privlačenje gospodarskih tvrtki i ulagača

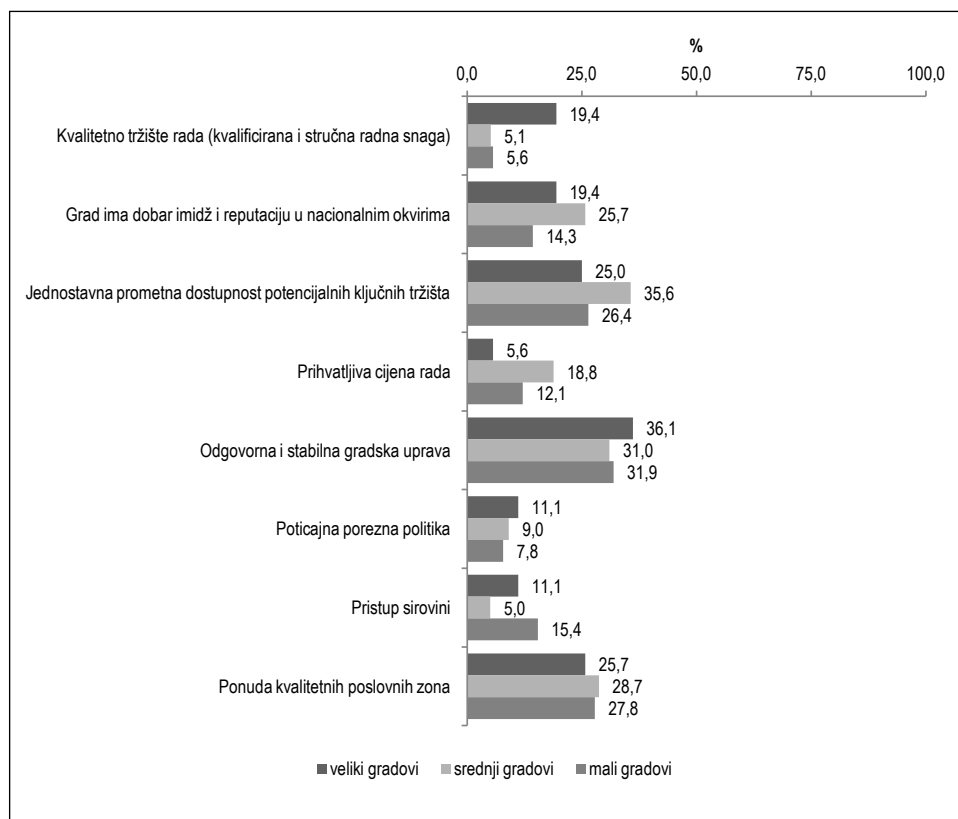
percipirani uzroci, na začelju ranga su korupcija i manjak aktivnog stanovništva, ali s obzirom na to da i njih navodi čak trećina ispitanika, može se reći da je raspon uzroka sadašnjih ekonomskih problema vrlo širok, od onih s nacionalne razine do problema na lokalnom planu, od lošeg planiranja i provedbe do nedostatka ideja i inicijative. Drugim riječima, uzroci su i objektivne i subjektivne naravi, i egzogeni i endogeni.

Razdioba odgovora triju skupina ispitanika – s obzirom na veličinu grada iz kojeg dolaze, pokazala je dvije statistički značajne razlike: na pitanju problema korupcije i prometne izoliranosti (Slika 27). Najviše prigovora na korupciju dolazi iz velikih gradova, dok ispitanici iz srednjih i malih gradova taj problem u mnogo manjoj mjeri vide kao uzrok ekonomskih poteškoća. Srednje gradove, pak, značajno više od drugih muči problem prometne izoliranosti. Osim ovih razlika, može se uočiti da najviše kritika lošoj nacionalnoj ekonomskoj politici dolazi od ispitanika iz velikih gradova, a na sličan način ocijenjeni su loše planiranje, nedostatak ideja i nepovoljna struktura zanimanja. Rezultati pokazuju da je problem nedostatka visokoobrazovanih stručnjaka veći što je grad manji.

Osim procjene ekonomskih problema, o trenutačnoj gospodarskoj situaciji govore i odgovori na pitanje što grad danas čini atraktivnim za privlačenje gospodarskih tvrtki i ulagača. Imajući na umu da su ispitanici stručnjaci zaposleni u gradskim upravama, osamdesetpostotno “adresiranje” pohvala na gradsku upravu nije neočekivan nalaz, ali nije ni osobito relevantan pokazatelj, pa ga treba uzeti sa zadržkom (Slika 28).

I većina drugih elemenata koji bi mogli biti izvorom gradske privlačnosti za ulagače pozitivno je ocijenjena, tj. prepoznata je u vlastitoj sredini. Među njima se ističe dobra prometna dostupnost potencijalnih tržišta, što se, vjerojatno, može zahvaliti novoj mreži hrvatskih autoputeva, a slijede i prihvatljiva cijena rada te mogućnosti koje nude novootvorene poslovne zone. Slijedi ih marketinški argument izražen kroz stav da grad ima dobru reputaciju u nacionalnoj mreži gradova te procjena povoljnog socijalnoga kapitala grada kroz kvalitetne, kvalificirane radnike. Na samom začelju ranga, kao najslabiji argument u privlačenju ulagača, nalazi se „povoljna porezna politika“, što ujedno i sugerira područje na kojemu u budućnosti najviše treba poraditi. Usporedimo li ove rezultate s rangom izvora atraktivnosti kako su ih ocijenili ispitanici u međunarodnom istraživanju (Economist Intelligence Unit, 2010.), vidimo da su na vrhu njihovog poretka tržište rada i troškovi života (58%) te javni prijevoz, cestovna mreža i parkiranje (47%). Ovi odgovori korespondiraju s visokom drugom i trećom pozicijom u rang hrvatskih prioriteta za privlačenje ulagača, koji se mogu opisati kao dobro regulirano tržište rada podržano funkcionalnom tehničkom infrastrukturom.

Usporedba odgovora ispitanika iz triju tipova gradova pokazuje da bi najveća prednost velikih gradova, po mišljenju stručnjaka zaposlenih u njihovim upravama, bilo kvalitetno tržište rada, tj. kvalificirana i stručna radna snaga (Slika 29). Na toj je čestici utvrđena i statistički značajna razlika. Prednosti srednjih gradova, koje su istaknuli njihovi stručnjaci, jesu jednostavna prometna dostupnost ključ-

Slika 29: Elementi koji čine (njihov) grad atraktivnim za privlačenje gospodarskih tvrtki i ulagača – usporedba triju kategorija gradova (postotak odgovora „izrazito“)

nih tržišta, dobar imidž i reputacija u nacionalnim okvirima te prihvatljiva cijena rada. Ispitanici iz malih gradova za svoj grad navode – u postocima više od drugih – prednost „pristupa sirovini“.

Važno strategijsko pitanje jest opredijeljenost za konkretne gospodarske djelatnosti, a ispitanici su na njega odgovarali bez ponuđenih odgovora, imajući mogućnost dati tri prijedloga za djelatnosti na koje bi se budući razvoj grada mogao osloniti. Stoga rezultati prikazani u frekvencijama (Tablica 10) predstavljaju učestalost pojave pojedinog odgovora, tj. poželjne djelatnosti.

Tablica 10: U kojim gospodarskim djelatnostima vidite nositelje budućeg ekonomskog razvoja grada?

	<i>f</i>
Turizam (kulturni, športski, nautički, zdravstveni, kongresni, ruralni, ugostiteljstvo...)	172
Industrija (metaloprerađivačka, prehrambena, drvna, prerađivačka, papirna, kemijska)	124
Poljoprivreda (ribarstvo, stočarstvo, ratarstvo, ekološka...)	75
Poduzetništvo (malo, srednje, obrtništvo, manji proizvodni pogoni)	56
Uslužne djelatnosti (javne, medicinske, briga o starima i nemoćnima, intelektualne usluge...)	32
Trgovina	21
Visoka (informatička) tehnologija	19
Znanost i obrazovanje	19
Građevinarstvo	18
Prijevoz (lučko poslovanje, aviopromet, transport, promet, pomorstvo, logistika...)	17
Ostalo (gospodarenje otpadom, eksploatacija kamena, izvori pitke vode, gospodarstvo, javne službe, šumarstvo, poslovne zone, briga o starima i nemoćnima)	15
Brodogradnja	12
Energetika (korištenje obnovljivih izvora...)	10
Kultura	9

Najviše su povjerenja za realizaciju pozitivnog razvojnog scenarija kod ispitanika zadobili turizam i industrija. Valja napomenuti da su ispitanici mogli ponuditi tri odgovora, pa su mnoge od djelatnosti ušle u izbor kao komplementarna rješenja uz turizam ili industriju. Dok je kod turizma riječ o mogućnosti relativno brze eksploatacije prirodne i kulturne baštine, industrija je pri vrhu poželjnih djelatnosti najvjerojatnije zbog mogućnosti stvaranja nove vrijednosti u različitim područjima industrijske proizvodnje. S druge strane, na ovakav odabir vjerojatno je utjecala i procjena profesionalnih i obrazovnih kapaciteta koji bi se relativno brzo mogli aktivirati, a jednim dijelom, zasigurno, i tradicija djelatnosti u pojedinoj lokalnoj sredini. Svakako je nezahvalno ovako konkretno pitanje i dobive-

ne odgovore interpretirati na ukupnoj, nacionalnoj razini. Premda oni pokazuju nacionalni trend, svaka lokalna zajednica traži specifičan odgovor koji uključuje razumijevanje dosadašnjeg razvoja, socijalne kapacitete i, naravno, spremnost na određenu dozu inovacije. Stoga se ovaj generalni zaključak o dominaciji turizma i industrije ne može preslikavati na analizu pojedinih lokalnih stanja i aspiracija.

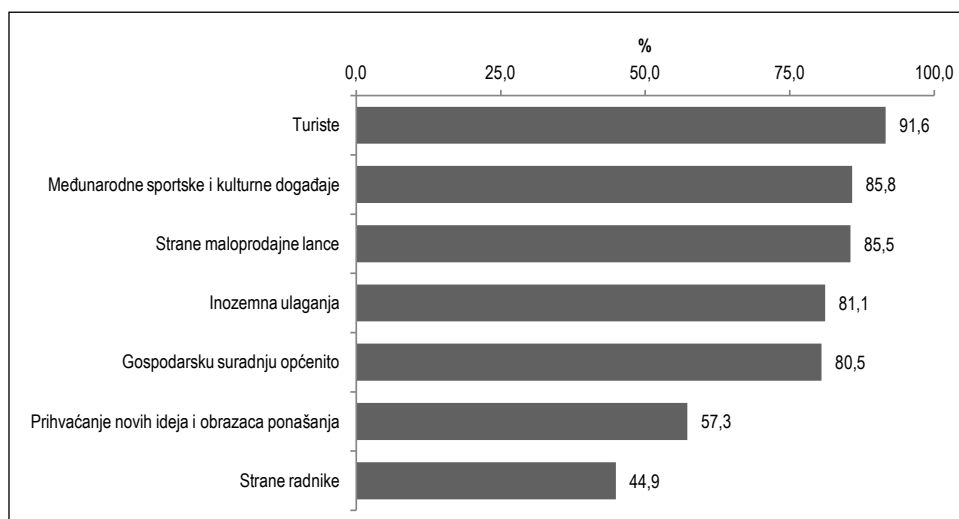
Tablica 11: U kojim gospodarskim djelatnostima vidite nositelje budućeg ekonomskog razvoja grada? – usporedba triju kategorija gradova

	<i>VELIKI GRADOVI</i>		<i>SREDNJI GRADOVI</i>		<i>MALI GRADOVI</i>	
	rang	f	rang	f	rang	f
Turizam (kulturni, športski, nautički, zdravstveni, kongresni, ruralni, ugostiteljstvo...)	1	29	1	68	1	75
Poduzetništvo (malo, srednje, obrtništvo, manji proizvodni pogoni)	2	10	4	25	4	21
Industrija (laka, proizvodnja, prerađivačka, papirna, kemijska)	3	8	2	34	3	28
Trgovina	4	8	14	4	7	9
Brodogradnja	5	7	16	3	16	2
Prehrambena industrija	6	7	5	17	9	6
Prijevoz (lučko poslovanje, aviopromet, transport, promet, pomorstvo, logistika...)	7	6	7	11	17	0
Građevinarstvo	8	5	9	9	10	4
Visoka (informatička) tehnologija	9	4	8	11	11	4
Uslužne djelatnosti (javne, medicinske, briga o starima i nemoćnima, intelektualne usluge...)	10	4	10	9	5	19
Poljoprivreda (ribarstvo, stočarstvo, ratarstvo, ekološka...)	11	3	3	29	2	43
Znanost i obrazovanje	12	2	6	13	12	4

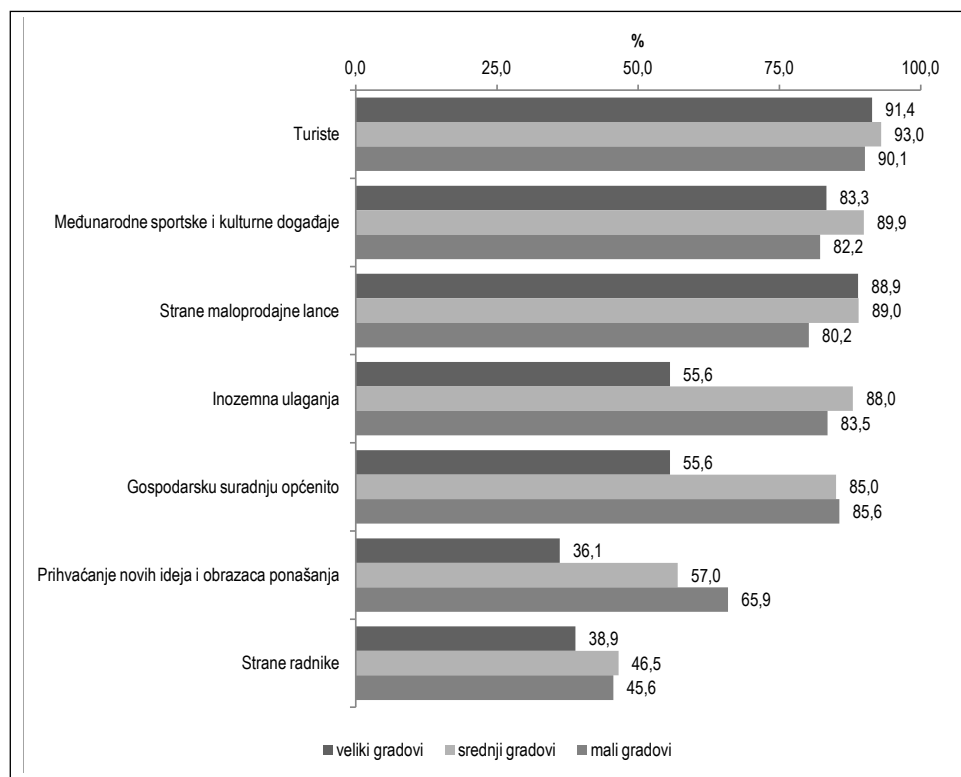
	VELIKI GRADOVI		SREDNJI GRADOVI		MALI GRADOVI	
	rang	f	rang	f	rang	f
Ostalo (gospodarenje otpadom, eksploatacija kamena, izvori pitke vode, gospodarstvo, javne službe, šumarstvo, poslovne zone, briga o starima i nemoćnima)	13	2	15	4	8	9
Drvena industrija	14	1	17	3	6	10
Kultura	15	1	13	5	13	3
Metalno-prerađivačka industrija	16	0	11	7	14	3
Energetika (korištenje obnovljivih izvora...)	17	0	12	7	15	3

Pogled na „vrh ranga“ u tri kategorije gradova (Tablica 11), unatoč dominaciji „turizma“ kao najpoželjnije djelatnosti, pokazuje očekivanu razliku. Najpoželjnije djelatnosti za ispitanike iz velikih gradova jesu, redom prioriteta: turizam, poduzetništvo i industrija. Srednji gradovi nakon turizma prednost daju industriji te zatim poljoprivredi, dok je kod malih gradova situacija slična, s tom razlikom da je poljoprivreda češće navedena kao poželjnija djelatnost od industrije. Poželjnost poljoprivrede u malim i srednjim gradovima može se tumačiti kao posljedica njihove čvršće veze s ruralnim područjima.

Osim poželjnosti pojedinih djelatnosti, ispitanici su ocjenjivali i „otvorenost“ grada za prihvaćanje tzv. vanjskih utjecaja koji se očituju kao prihvaćanje drugih pojedinaca i skupina, spremnost za suradnju, ali i prihvaćanje novih ideja koje suradnja i novi ljudi uvijek donose (Slika 30).

Slika 30: Grad je „potpuno otvoren“ za...

Slika 31: Grad je „potpuno otvoren“ za...- usporedba triju kategorija gradova (%)

Sukladno općenitoj opredijeljenosti za razvoj turizma, procjena otvorenosti za turiste dobila je najveću potporu, dok je u najmanjoj mjeri procijenjena otvorenost grada za strane radnike. Izrazitom većinom pozitivno je ocijenjena i otvorenost za međunarodne kulturne i sportske događaje, što također možemo povezati s određenim aspektima turizma, te gotovo u istoj mjeri i otvorenost za strane maloprodajne lance, koji su se već sasvim udomačili u hrvatskim gradovima. Treba podsjetiti da trgovina nije na vrhu popisa poželjnih djelatnosti (osobito kod srednjih i malih gradova), pa se stoga ni strani maloprodajni lanci, vjerojatno, ne doživljavaju kao konkurencija lokalnom gospodarstvu. Po procjeni ispitanika može se zaključiti i da su hrvatski gradovi otvoreni za inozemna ulaganja i gospodarsku suradnju. Premda će za takvu razvojnu opciju biti potrebno i prihvaćanje novih ideja i obrazaca ponašanja, manji je udio onih koji misle da su njihove lokalne sredine spremne za takvu vrstu propusnosti. Najmanje je prisutna već spomenuta spremnost za prihvaćanje stranih radnika. No ako uzmemo u obzir okolnosti na tržištu rada i izrazit problem nezaposlenosti, onda ni 45% ispitanika koji smatraju da je njihov grad otvoren za strane radnike nije zanimljiv rezultat. Štoviše, rezultati istraživanja na uzorku stručnjaka koji žive u drugim gradovima svijeta pokazali su da je njih 40% otvoreno za „radnike imigrante“, tj. za doseljene radnike (Economist Intelligence Unit, 2010.).

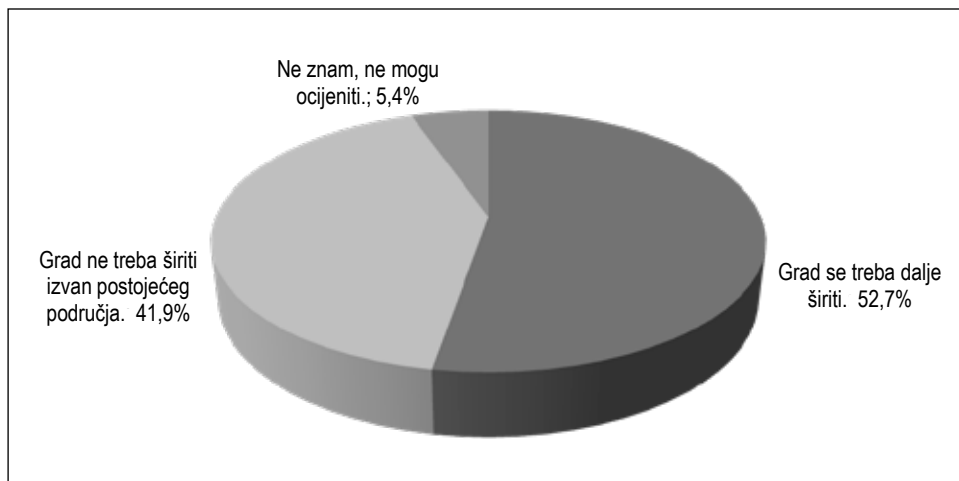
Na temelju svega iznesenog može se reći da su – prema procjeni stručnjaka zaposlenih u gradskim upravama – njihovi gradovi otvoreni ponajprije za turizam, sportsku, kulturnu i potrošačku razmjenu, ali i za druge vrste suradnje.

Odgovori ispitanika iz triju kategorija gradova (Slika 31) pokazuju statistički značajnu razliku glede inozemnih ulaganja, gospodarske suradnje i prihvaćanja novih ideja i obrazaca ponašanja. Pri tome ispitanici iz srednjih i malih gradova jače izražavaju otvorenost za inozemna ulaganja, gospodarsku suradnju, nove ideje i obrasce ponašanja, ali i za prihvaćanje stranih radnika. Ova razlika mogla bi se protumačiti i kao posljedica svijesti o deficitu vlastitih razvojnih kapaciteta, koji bi se mogli nadoknaditi suradnjom s drugim, „vanjskim” akterima.

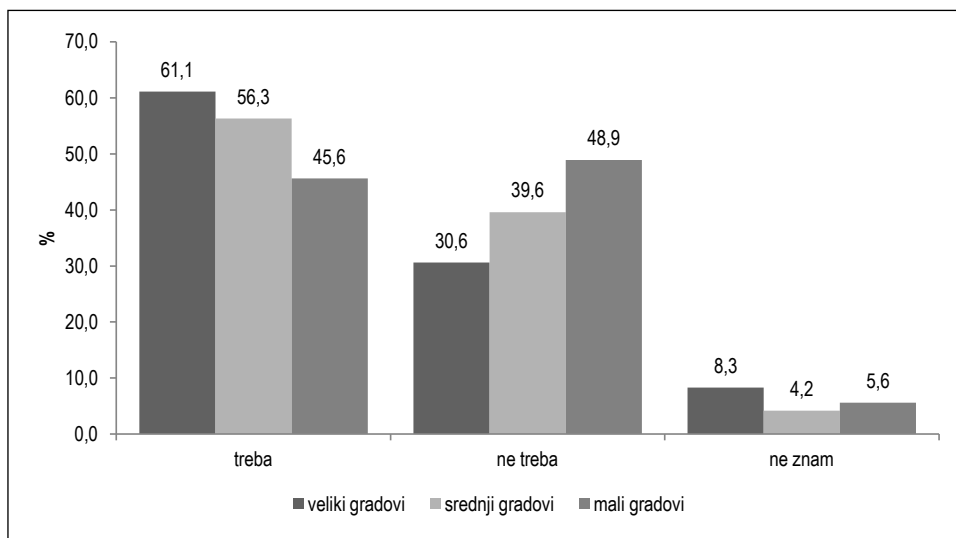
Okvir za razvoj grada

Način upravljanja gradom – takozvane gradske politike (*urban policies*) – važan je aspekt u istraživanju vitalnosti suvremenoga grada, u kojem urbano područje raste i širi se mnogo brže nego ikad do sada. Promjene koje se događaju mijenjaju stari i, vrlo često, stvaraju potpuno nov kontekst u kojem se grad mora razvijati. Koordinacija poslova od javnog interesa i donošenje odluka koje će utjecati na budućnost grada funkcije su gradske uprave; stoga smo istražili koliko su ispitanici zadovoljni upravljanjem gradom i suradnjom koju grad ostvaruje s ostalim zainteresiranim akterima te koji su, po njihovu mišljenju, prioriteti čije bi unapređivanje dovelo do podizanja razine kvalitete života u gradu.

Među trendovima u urbanom razvoju, na globalnoj razini, možemo identificirati velik priljev stanovništva te prostorno širenje gradskih područja kao dva fenomena koji utječu na konstantnu promjenu socijalne i prostorne strukture te

Slika 32: Treba li, po Vašem mišljenju, grad i dalje širiti ili je za razvoj dostatno postojeće područje?

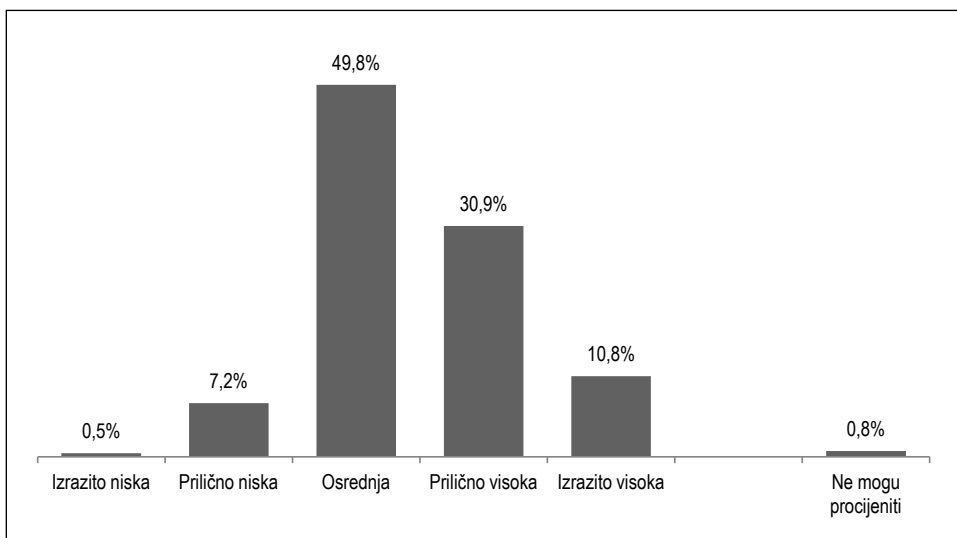

Slika 33: Treba li, po Vašem mišljenju, grad i dalje širiti ili je za razvoj dostatno postojeće područje? – usporedba triju kategorija gradova (%)

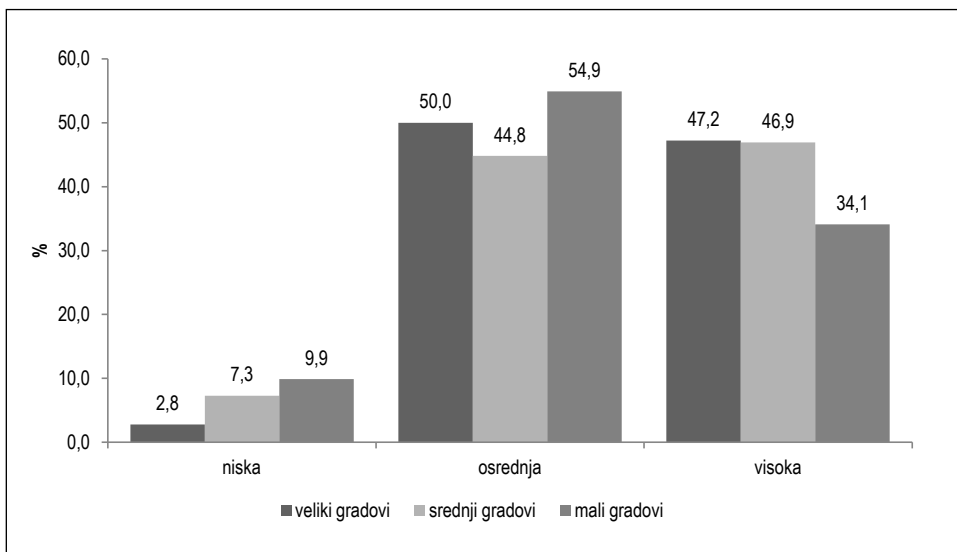
na kvalitetu života u gradu. Na pitanje smatraju li da njihov grad treba širiti ili se može razvijati na postojećem području, više od polovice ispitanika, 52,7%, smatra da se grad treba širiti, dok njih 41,9% smatra da se grad može razvijati na postojećem području. Zanimljiv je podatak da je samo 5,4% ispitanika odgovorilo da “ne može procijeniti”, što bi moglo značiti da ispitanici imaju konkretan stav kada se radi o prostornom rastu njihovih gradova (Slika 32).

Ipak, važno je naglasiti da se broj stanovnika u Hrvatskoj smanjuje, pa većina gradova danas ima manje stanovnika nego 2001. godine (Popis, 2011.). S obzirom na gustoću naseljenosti i površinu gradova, legitimno je pitanje koji su i postoje li uopće razlozi za prostorno širenje gradova? Uspoređujući rezultate triju tipova gradova (veliki, srednji i mali), nije utvrđena statistički značajna razlika, no na razini postotnih poena vidljivo je da ispitanici iz velikih (61,1%) i srednjih gradova (56,3%) više podržavaju prostorno širenje gradova, dok stanovnici malih gradova u većem postotku (48,9%) smatraju da se njihovi gradići ne bi trebali dalje širiti (Slika 33).

S obzirom na to da su ispitanici stručnjaci zaposleni u gradskoj upravi, njihova procjena sposobnosti grada za samostalnim upravljanjem trebala bi sadržavati i objektivne spoznaje o upravljačkom procesu kao i subjektivno mišljenje o načinu na koji grad treba funkcionirati; stoga ne iznenađuje da je sposobnost grada za samostalno upravljanje većinom ocijenjena kao osrednja (49,8%), no ipak više visoka nego niska, jer čak 41,7 % ispitanika smatra da je sposobnost grada za upravljanje prilično visoka ili izrazito visoka. Samo 7,5% ispitanika ocijenilo je sposobnost grada za samostalnim upravljanjem kao nisku ili izrazito nisku (Slika 34). Analizom odgovora po tri tipa grada nije utvrđena statistički značajna razlika, no slika ipak sugerira da ispitanici iz malih gradova u većem postotku smatraju da su nji-

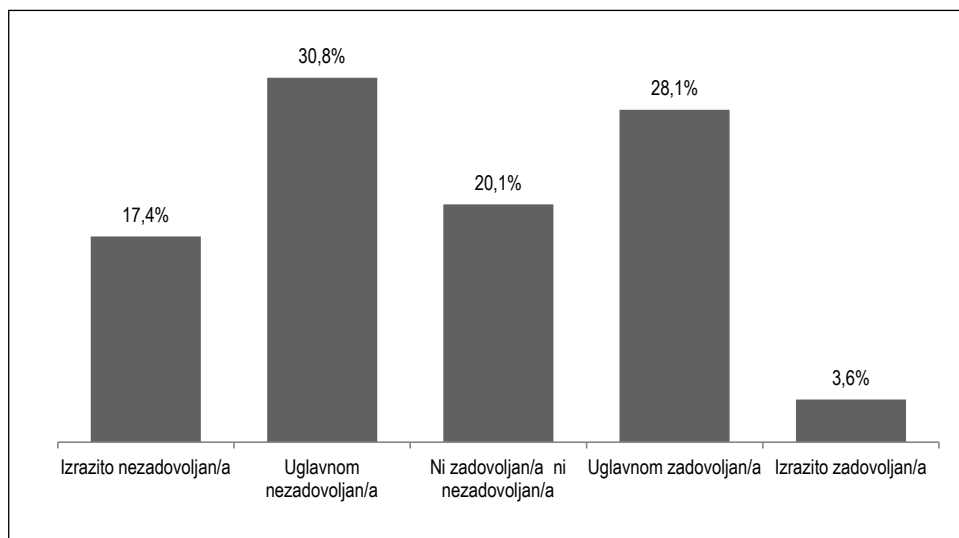

Slika 34: Kolika je sposobnost Vašega grada za samostalno upravljanje svojim razvojem?

Slika 35: Kolika je sposobnost Vašega grada za samostalno upravljanje svojim razvojem? – usporedba triju kategorija gradova (%)

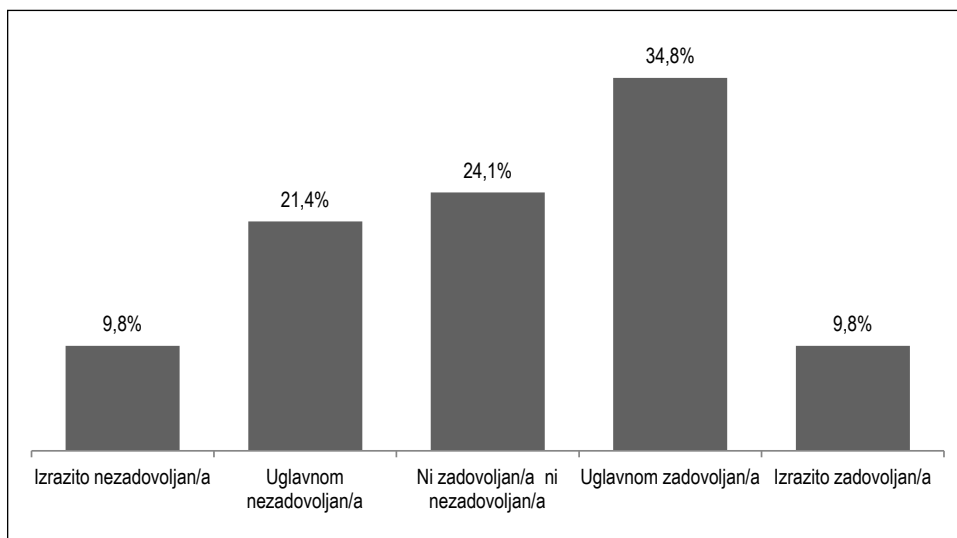
hovi gradovi manje sposobni za samostalno upravljanje svojim razvojem od ispitanika iz velikih i srednjih gradova. Mali gradovi u Hrvatskoj gradovi su s manje od 10 000 stanovnika, a u prosjeku taj je broj značajno niži, stoga bi za samostalno upravljanje trebala postojati poticajna i održiva politika razvoja (Slika 35).

Slika 36: U kojoj mjeri ste zadovoljni suradnjom koju Vaš grad ostvaruje sa središnjom državnom vlasti (resornim ministarstvima)?

Unatoč činjenici da se upravljanje gradom pokušava što više decentralizirati i prepustiti gradskoj upravi i vlasti, odnos grada s ostalim institucionalnim akterima od presudne je važnosti za razvoj grada. Na skali od pet stupnjeva zadovoljstva ispitanici su određivali suradnju grada sa središnjom državnom vlasti (ministarstvima), županijom, drugim gradovima u Hrvatskoj te institucijama i gradovima izvan Hrvatske. Kada je u pitanju suradnja grada s institucionalnim akterima, ispitanici su iskazali veće zadovoljstvo odnosom s drugim gradovima u Hrvatskoj kao i institucijama i gradovima u inozemstvu nego sa županijom i resornim ministarstvima. Ovakav nalaz govori u prilog tezi da horizontalna suradnja i protočnost, koja se zasniva na partnerstvu, bolje funkcionira od vertikalne, koja se temelji na hijerarhijskim odnosima. Osim toga treba imati na umu da gradski proračuni još uvijek u velikoj mjeri ovise o središnjoj državnoj vlasti, što je identificirano kao problem i u velikim svjetskim metropolama (Economist Intelligence Unit, 2010.). No unatoč postojanju razlika u rezultatima, srednja ocjena zadovoljstva suradnje s navedenim akterima jest 3,15, što govori o tome da je potrebno raditi na suradnji grada sa svim akterima.

Suradnjom grada i ministarstava, koja se realizira kroz rješavanje različitih sektorskih pitanja, uglavnom je nezadovoljno 30,8% ispitanika, dok je uglavnom zadovoljno njih 28,1%. Međutim, kada se radi o izrazitom nezadovoljstvu, odnosno izrazitom zadovoljstvu, 17,4% ispitanika izrazito je nezadovoljno, dok je tek 3,6% ispitanika izrazito zadovoljno tom suradnjom, što ukazuje na “problematičan” odnos s navedenim akterima (Slika 36). Posebno se ističu ispitanici iz velikih gradova: njih čak 66,6% nezadovoljno je suradnjom između grada i središnje državne vlasti (Slika 40). Relativno visok postotak nezadovoljstva – 31,2%, identificiran je i kod ocjene suradnje sa županijom, no u distribuciji odgovora ipak prevladavaju uglavnom nezadovoljni (21,4%) (Slika 37).

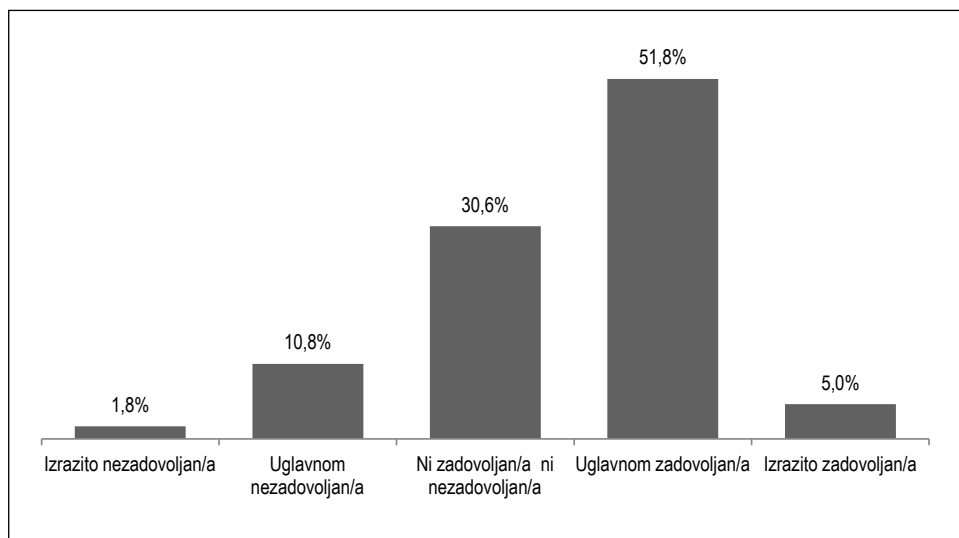

Slika 37: U kojoj mjeri ste zadovoljni suradnjom koju Vaš grad ostvaruje s Vašom županijom?

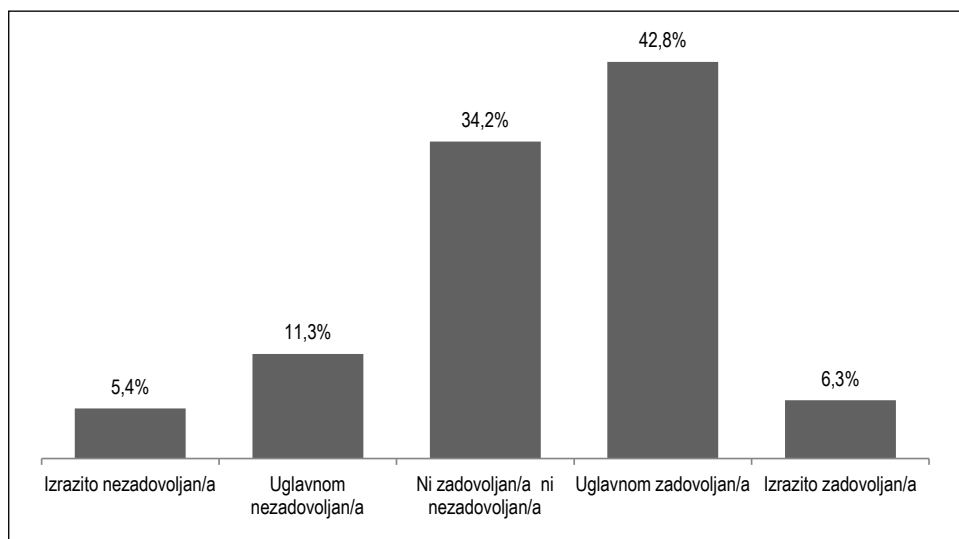
Više od polovice ispitanika, 56,8%, iskazalo je zadovoljstvo kada se radi o suradnji koju njihov grad ostvaruje s ostalim gradovima u Hrvatskoj, od čega je 51,8% uglavnom zadovoljno, dok je 5% izrazito zadovoljno (Slika 38). Visok postotak ispitanika, od 49,1% zadovoljan je suradnjom sa inozemnim institucijama i gradovima. Iz navedenih rezultata može se zaključiti da se polako ali sigurno razvija hrvatska urbana mreža koja je već donekle povezana u širu međunarodnu mrežu (Slika 39).

Usporedba po tri tipa grada pokazala je statistički značajnu razliku glede suradnje sa središnjom državnom vlašću, kojom su najnezadovoljniji ispitanici iz velikih gradova.

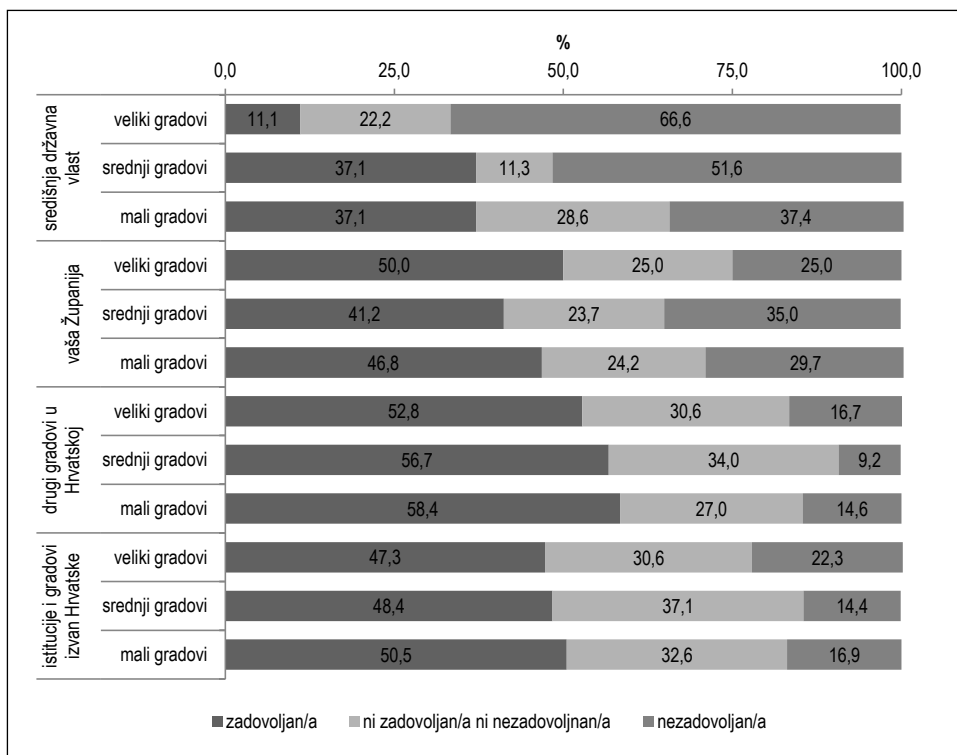
Unatoč osrednjem (ne)zadovoljstvu suradnjom s institucionalnim akterima te osrednjoj sposobnosti za samostalno upravljanje, ispitanici smatraju da bi, u većini slučajeva, javni sektor pružio najefikasnije usluge u obavljanju poslova od javnog interesa. Od jedanaest ponuđenih usluga (distribucija energije, gospodarenje otpadom, izgradnja i gospodarenje sportskim objektima, prijevoz putnika u javnom prijevozu, održavanje javnih zelenih površina, održavanje čistoće, upravljanje sustavom distribucijske telekomunikacijske kanalizacije (DTK), održavanje groblja te obavljanje pogrebnih poslova, održavanje nerazvrstanih cesta, vodoopskrba i odvodnja, tržnice (na malo)) ispitanici su za njih osam naveli kako je javni sektor najbolji izbor (Slika 41). Privatni sektor, smatraju ispitanici, trebao bi upravljati prijevozom putnika u javnom prometu (45,1%) te sustavom distribucije telekomunikacijske kanalizacije (38,3%). Javno-privatno partnerstvo jest, po mišljenju ispitanika, najmanje atraktivan model te ga smatraju adekvatnim samo kada se radi o izgradnji i gospodarenju sportskim objektima (52,7%). Usporedimo li rezultate na globalnoj razini, uvidjet ćemo da je situacija gotovo identična, osim kada je u

Slika 38: U kojoj mjeri ste zadovoljni suradnjom koju Vaš grad ostvaruje s drugim gradovima u Hrvatskoj?

Slika 39: U kojoj mjeri ste zadovoljni suradnjom koju Vaš grad ostvaruje s institucijama i gradovima u inozemstvu?

Slika 40: Zadovoljstvo suradnjom s institucionalnim akterima – usporedba triju kategorija gradova

pitanju distribucija energije kojom bi, ipak, trebao upravljati privatni sektor, po mišljenju stručnjaka iz svjetskih metopola (Economist Intelligence Unit, 2010.).

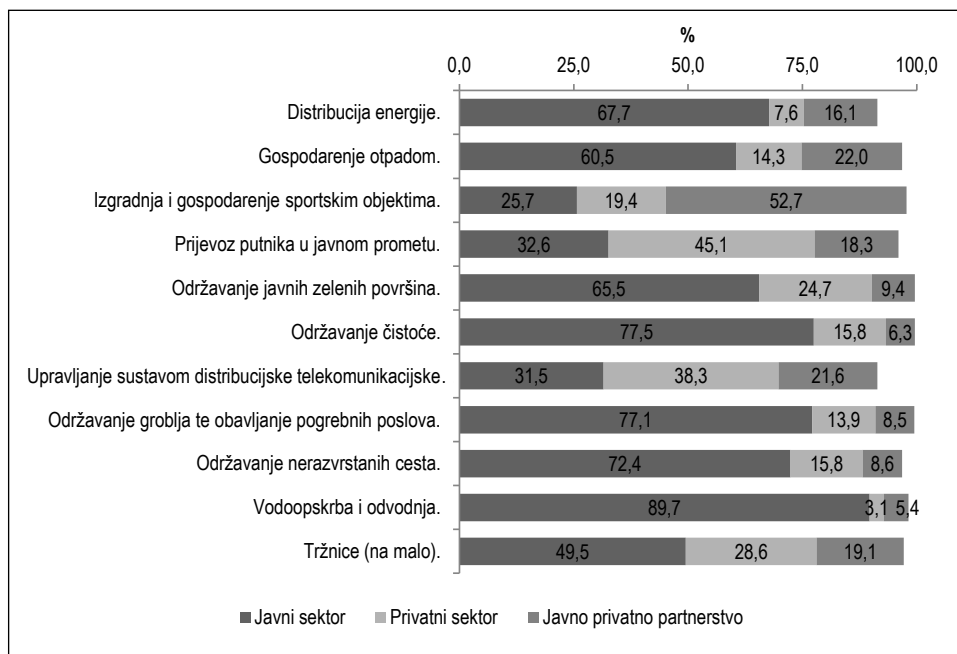
Prilikom usporedbe triju tipova gradova utvrđeno je nekoliko statistički značajnih razlika. Može se reći da su ispitanici iz velikih gradova skloniji modelu javno-privatnog partnerstva kada je riječ o: distribuciji energije, gospodarenju otpadom, održavanju javnih zelenih površina, upravljanju sustavom DTK i održavanju nerazvrstanih cesta. S druge strane, ispitanicima iz velikih gradova prihvatljivija je opcija da prijevoz putnika u javnom gradskom prometu bude u ingerenciji javnog sektora, dok je u malim gradovima prisutna većinska opredijeljenost za privatno upravljanje tim poslovima (Slika 42).

Iznimno visok postotak kod većine djelatnika u odabiru javnog sektora govori u prilog činjenici da ispitanici većinom nemaju povjerenja u privatni sektor, a pogotovo u javno-privatno partnerstvo, što je vjerojatno posljedica neuspjele privatizacije i korupcije koja je obilježila godine tranzicije (Čengić, D, Rogić, I., 1999.).

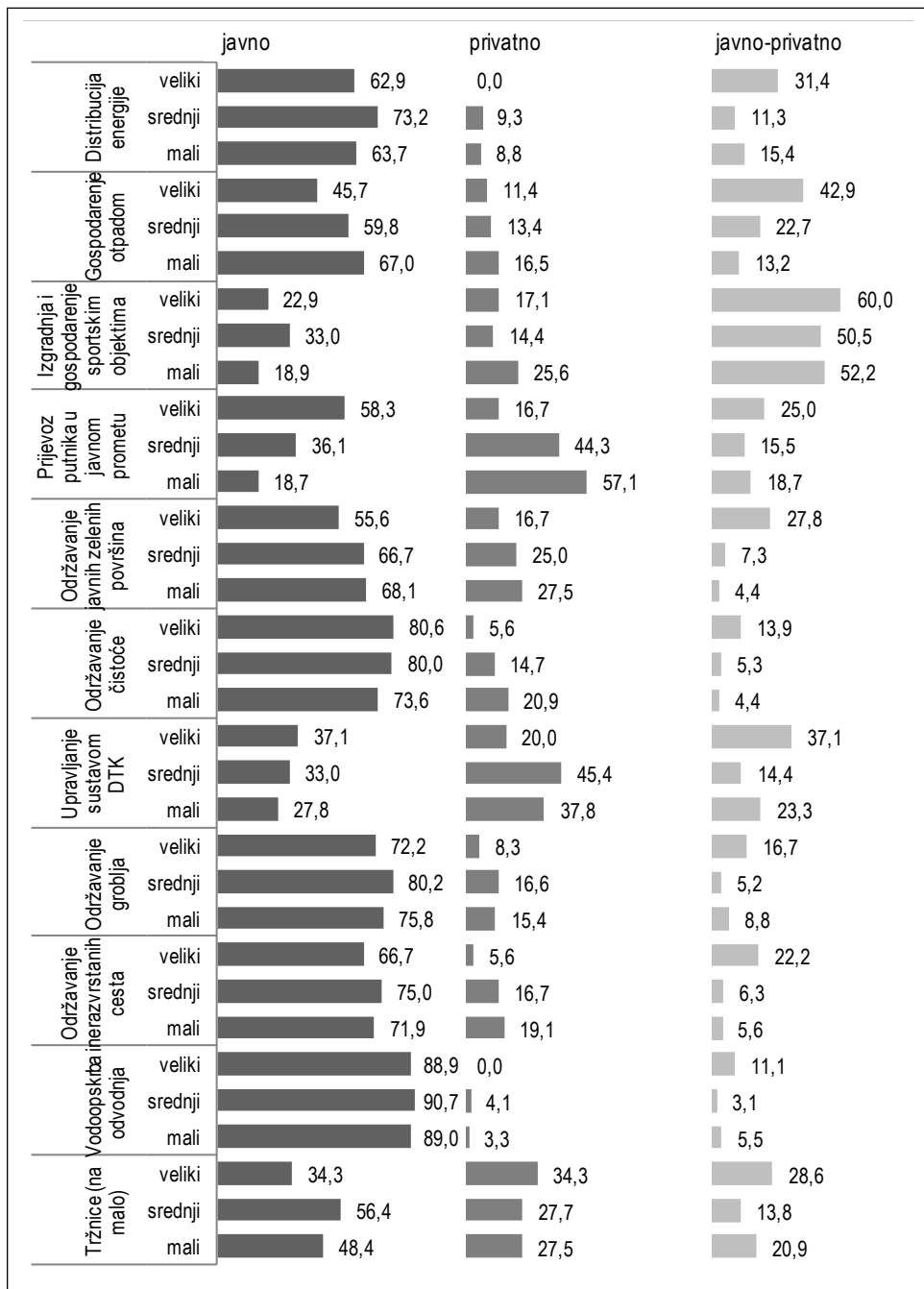
Pitanje o rang u uspješnosti hrvatskih gradova bilo je otvorenog tipa, a od ispitanika se tražilo da procijene koji hrvatski grad najbolje upravlja svojim razvitkom. Na prvom mjestu, po mišljenju čak 68 ispitanika, našao se Varaždin. Gotovo upola manje ispitanika (35) odabralo je Rijeku, a na trećem mjestu je Zadar (22).

Osam ispitanika smatra da je Zagreb grad koji najbolje upravlja razvitkom, dok preostala dva velika hrvatska grada, Split i Osijek, nije odabrao niti jedan ispitanik. Ovi rezultati govore u prilog tome da se gradovi srednje veličine doživljavaju kao oni koji se najviše bave svojim razvitkom i postaju prepoznatljivi po uspješnoj implementaciji razvojnih planova.

Ovako visoku poziciju Varaždina u rangi uspješnih gradova vjerojatno se može objasniti „razvojnim boomom“ koji je Varaždin imao na početku prošlog desetljeća, kada se grad intenzivno uređivao, otvarao poslovne zone i ulagao u različite sektore (poduzetništvo, kultura, obrazovanje). To je razlog zašto je Varaždin zauzimao prvo mjesto u rangi gradova poželjnih za život i u drugim istraživanjima provedenim u tom razdoblju. Drugi razlog, osim uspješnog upravljanja, može biti i veličina grada, koja omogućuje kvalitetu života „po mjeri čovjeka“.

Slika 41: Tko bi u Vašem gradu omogućio pružanje najefikasnije usluge u obavljanju poslova od javnog interesa u sljedećim sektorima? (%)

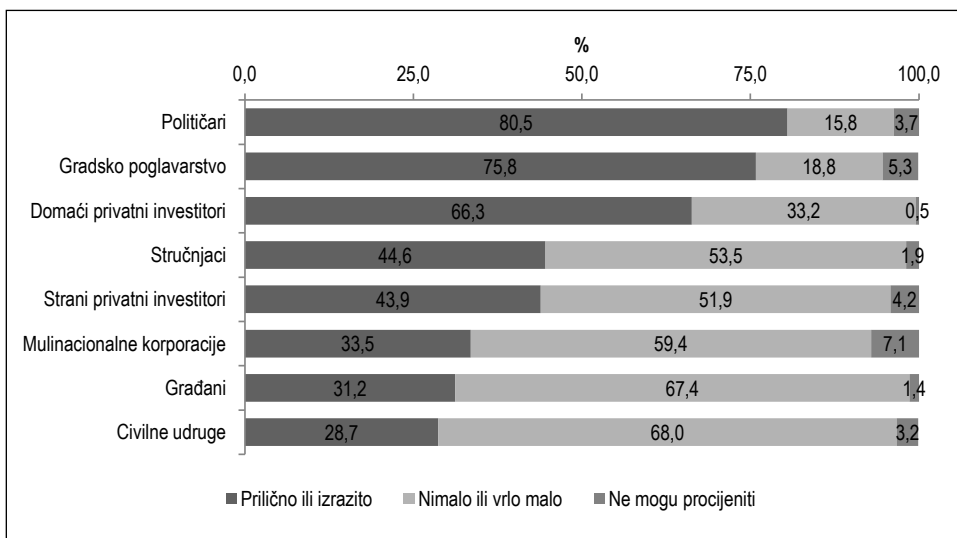
Slika 42: Tko bi u Vašem gradu omogućio pružanje najefikasnije usluge u obavljanju poslova od javnog interesa u sljedećim sektorima? – usporedba triju kategorija gradova (%)

Socijalna održivost

Socijalna održivost urbane transformacije danas je, uz ekološku održivost, jedan od temeljnih kriterija za uspješan razvoj i jedna od važnijih preokupacija urbane sociologije. Bostrom (2012.) naglašava da je riječ o dinamičnom konceptu, čija fleksibilnost traži stalno istraživanje i propitivanje o tome što točno podrazumijevamo pod konceptom socijalne održivosti. Razvijati se po načelima općeprihvaćenog koncepta socijalne održivosti znači težiti takvom razvojnem okviru koji uključuje socijalnu pravednost i jednakost, socijalnu infrastrukturu, angažiranu upravu i razvijanje socijalnog kapitala (Cuthill, 2009., prema Bostrom, 2012.). Ciljevi koje prihvaćanje ovog koncepta stavlja pred razvojne aktere jesu omogućivanje pristupa socijalnoj infrastrukturi, mobilnost, optimalni razvoj lokalnih usluga, ustanova, ali i briga o tzv. zelenim područjima u gradu. Važno je, također, kako navodi Bostrom, u lokalnoj zajednici stvoriti prilike za učenje i usavršavanje građana te osigurati socijalnu koheziju, uključenost i integraciju. Kao najvažniji preduvjet za ostvarivanje socijalno održive zajednice ističe se potreba za dobrom informiranošću građana i mogućnostima da participiraju u procesima donošenja odluka važnih za zajednicu (Murphy, 2012.). Stoga su ispitanici, stručnjaci zaposleni u gradskim upravama, a time i potencijalni sudionici u širem socijalnom dijalogu, ocjenjivali spomenutu dimenziju socijalne održivosti. Drugim riječima, pitali smo ih postoji li dobar dijalog svih važnih i zainteresiranih socijalnih aktera, postoje li već uočeni problemi otpora i socijalnog konflikta prilikom realizacije nekih gradskih projekata te koji su najvažniji kriteriji za donošenje razvojnih odluka.

Procjenjujući utjecaj pojedinih institucija ili grupacija na usmjerivanje razvitka grada i njegovu transformaciju, ispitanici su ih ocjenjivali na skali: nimalo, vrlo malo, prilično i izrazito. U najvećoj mjeri, za 32,1% ispitanika, „izrazit“ je utjecaj političara, a 25,6% njih u toj kategoriji vidjeli su gradsko poglavarstvo (tablica u Prilogu). U odnosu na ove udjele, ni jedna druga skupina ili institucija nisu značajnije ocijenjene kao „izrazito“ utjecajne. No, ako zbrojimo odgovore „prilično“ i „izrazito“, dobit ćemo još točniju sliku percepcije pojedinih utjecaja, nadopunjenu još jednom skupinom socijalno utjecajnih aktera: privatnih investitora (Slika 43).

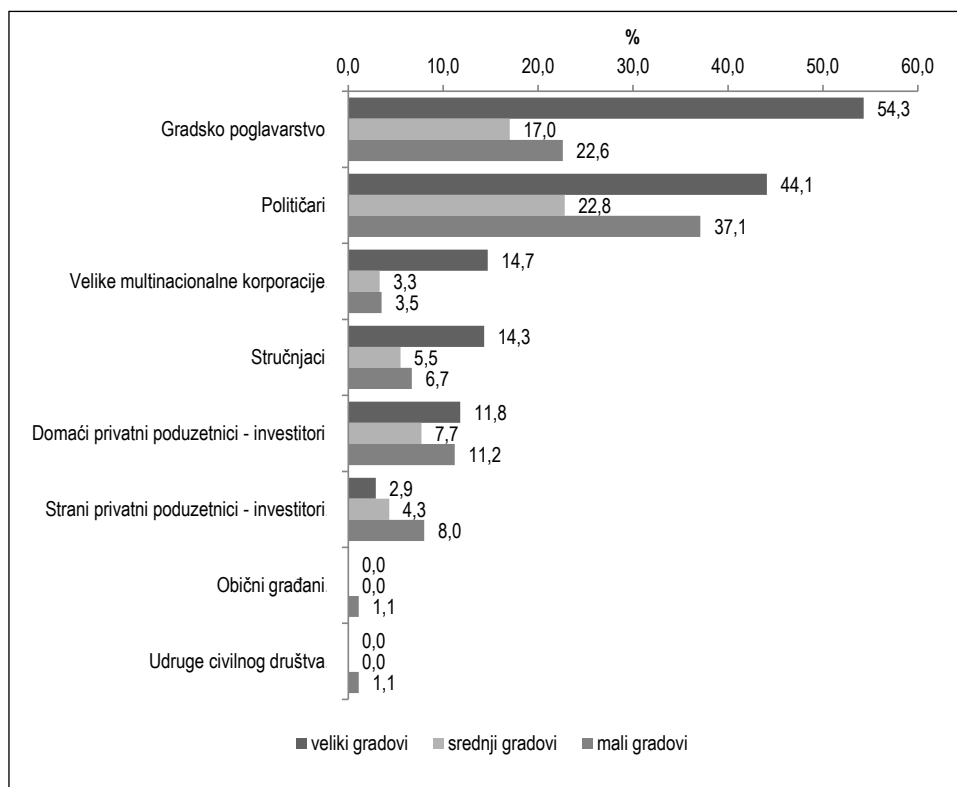
Tri su grupacije koje se u tom slučaju najčešće ocjenjuju kao utjecajne: političari (80,5%), gradsko poglavarstvo (75,8%) i domaći privatni investitori (66,3%). Ove tri skupine utjecajnih socijalnih aktera ujedno su i jedine koje su po učestalosti isticanja prisutne kod natpolovične većine ispitanika. Uvjerljivost ovih poda-

Slika 43: Koliko, po Vašem mišljenju, na razvitak i transformaciju Vašega grada danas utječu sljedeće osobe i institucije? (%)

taka u najvećoj se mjeri temelji na činjenici da su stručnjaci zaposleni u gradskim upravama, zacijelo, skupina s najboljim uvidom u procedure donošenja odluka. Kao najmanje utjecajne skupine procijenjeni su građani i udruge civilnog društva, što ne ide u prilog socijalnoj održivosti i demokratizaciji procedura odlučivanja, a dugoročno može generirati brojne socijalne konflikte. I rezultati istraživanja provedenog 2008. godine (Rogić i sur., 2008.) na uzorku stručnjaka iz velikih hrvatskih gradova pokazali su slične rezultate: ispitanici su najveći utjecaj pripisivali gradskim političkim dužnosnicima (83%), dok je utjecaj stručnjaka bio značajno manji (43%). Dok je utjecaj građana u spomenutom istraživanju važnim označilo 55% ispitanika, u našem istraživanju taj je udio značajno niži i iznosi 31,2%. Razlika, naravno, može proizići zbog više razloga; jedan je svakako struktura uzorka, gdje je u prvom slučaju riječ o velikim gradovima, a u drugom o svim skupinama gradova. Drugi je i u rasponu ocjenjivanih kategorija, pri čemu se u našem istraživanju uz kategoriju „građana“ pojavila i kategorija „civilnih udruga“, koja također pokriva sektor građanstva.

Usporedimo li odgovore ispitanika, stručnjaka zaposlenih u upravama velikih, srednjih i malih gradova, dobivenih u kategoriji „izrazito utječe“, slika pokazuje nekoliko zanimljivih razlika (Slika 44). Statistički značajna razlika utvrđena je kod čestica: gradsko poglavarstvo, političari, velike multinacionalne korporacije i strani privatni poduzetnici. U velikim gradovima kao „izrazit utjecaj“ više se primjećuje utjecaj poglavarstva i velikih multinacionalnih korporacija. Anketirani stručnjaci iz velikih i malih gradova u većoj mjeri percipiraju „izrazit utjecaj“ političara nego stručnjaci iz srednjih gradova, dok je u malim gradovima veći percipirani utjecaj stranih privatnih investitora.

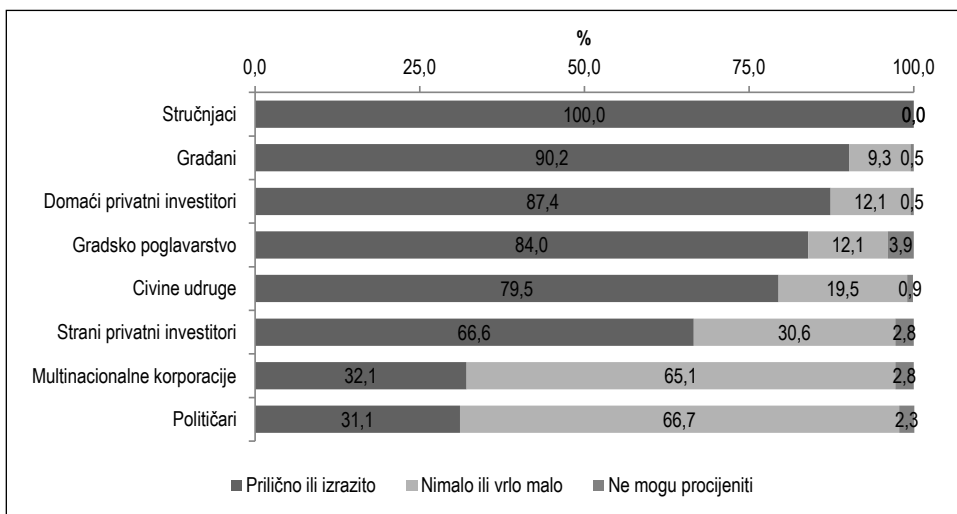

Slika 44: Koliko, po Vašem mišljenju, na razvitak i transformaciju Vašega grada danas utječu sljedeće osobe i institucije? – usporedba triju kategorija gradova (% odgovora „izrazito“)

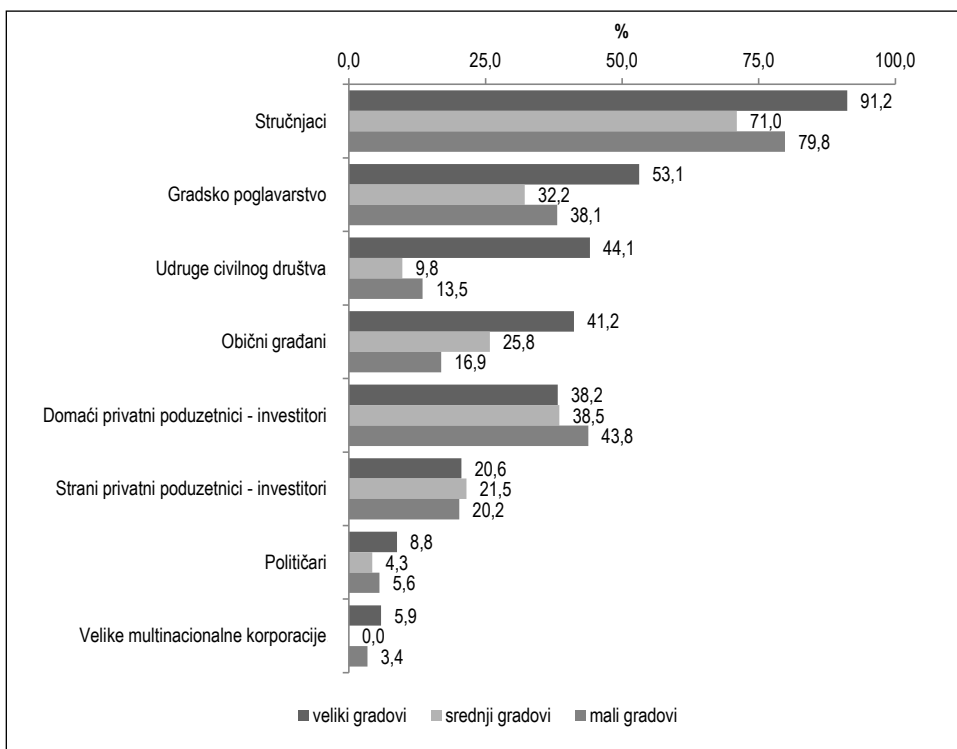
Zanimljivo je da u procjeni aktera koji bi trebali imati najveći utjecaj u procesima i procedurama gradskog razvoja ispitanici najčešće navode stručnjake – štoviše, svi ispitanici koji su odgovorili na ovo pitanje smatraju da taj utjecaj treba biti „priličan ili izrazit“ (Slika 45).

Nasuprot tome, najmanji se utjecaj očekuje od političara, grupacije čiji je stvarni utjecaj procijenjen kao vrlo značajan (31,1% ispitanika smatra da bi oni trebali imati „priličan ili izrazit“ utjecaj).

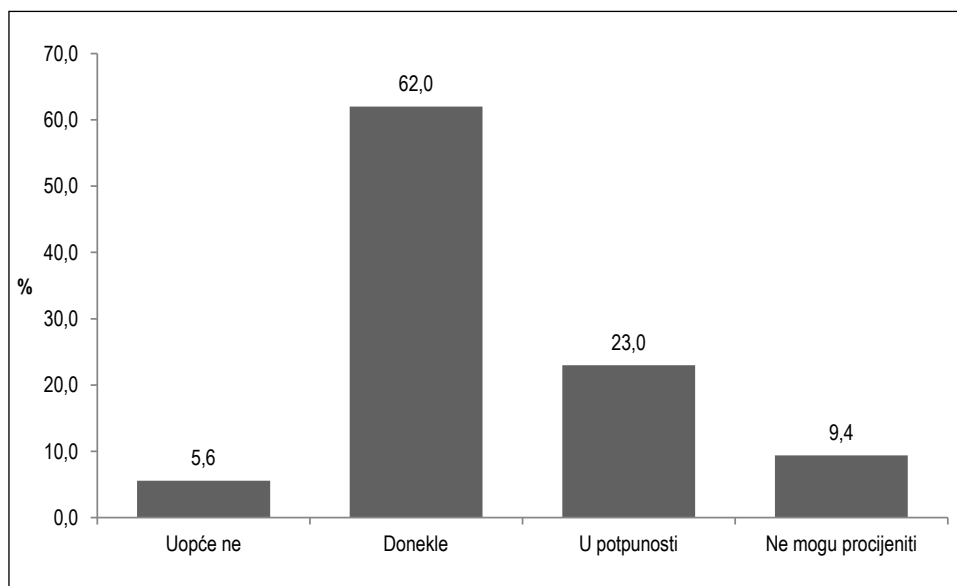
Tako već na prvom pitanju koje cilja mjeriti socijalnu održivost razvojnih rješenja nalazimo rezultate koji nedvojbeno ukazuju na raskorak između „poželjnog“ i „stvarnog“ tijeka procedure, posljedice koje ne jamče socijalnu održivost rješenja, već mogu biti i izvorom različitih socijalnih konflikata. Drugi zanimljiv rezultat odgovora na ovo pitanje jest odnos prema „strancu“ kao sudioniku razvojnih transformacija. Ispitanici različito ocjenjuju poželjnost ovog aktera s obzirom na pretpostavljene motive. U tom bismo smislu velike multinacionalne kompanije mogli svrstati u razred s političarima, kao skupine čiji je utjecaj na razvoj grada najmanje poželjan, o čemu svjedoči 32,1% potpore njihovom značajnijem utjecaju. Možemo

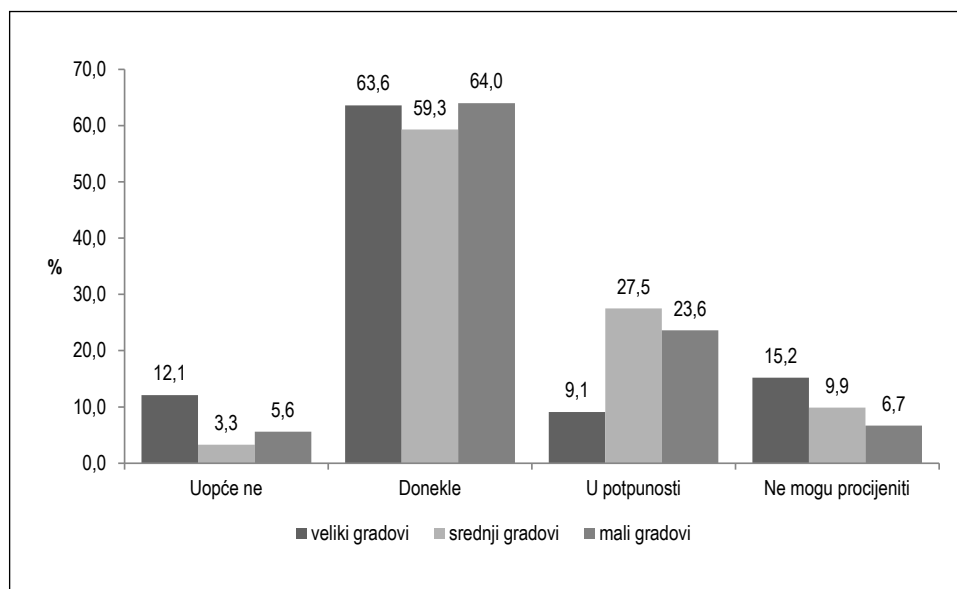
Slika 45: Koliko bi, po Vašem mišljenju, na razvitak i transformaciju Vašega grada trebale utjecati sljedeće osobe i institucije? (%)

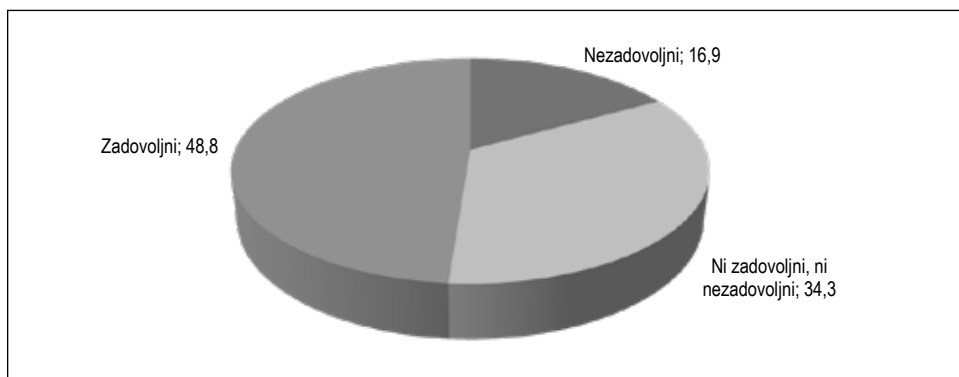
Slika 46: Koliko bi, po Vašem mišljenju, na razvitak i transformaciju Vašega grada trebale utjecati sljedeće osobe i institucije? – usporedba triju kategorija gradova (% odgovora „izrazito“)

Slika 47: Koliko se, po Vašem mišljenju, kod planiranja i izgradnje Vašega grada koriste stručne interdisciplinarne studije?

Slika 48: Koliko se, po Vašem mišljenju, kod planiranja i izgradnje Vašega grada koriste stručne interdisciplinarne studije? – usporedba triju kategorija gradova

Slika 49: Jeste li zadovoljni sadašnjim dijalogom između gradske uprave i građana kada je riječ o planiranju i razvoju Vašega grada? (%)

pretpostaviti da je razlog tome upravo procjena kako su oni vođeni načelom „zaštite vlastitog interesa“ nasuprot promicanju „javnog interesa“. Za razliku od njih, strani investitori – poduzetnici, premda također na začelju ovog ranga, „poželjniji“ su partneri u donošenju odluka i planova natpolovičnoj većini ispitanika (66,6%), vjerojatno zbog opće potrebe za investicijama kao pokretačima gradskog razvoja.

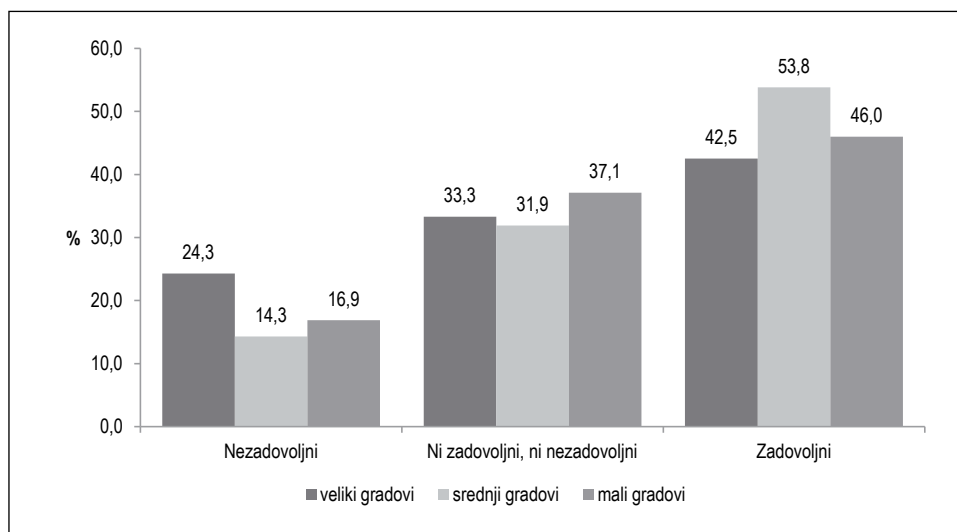
Usporedba odgovora ispitanika iz triju tipova gradova pokazuje statistički značajnu razliku za aktere: stručnjaci, gradsko poglavarstvo, udruge civilnog društva, obični građani. Pri tome se ističe veća svijest o potrebi uključivanja građana i osobito udruga civilnog društva kod ispitanika iz velikih gradova nego kod ispitanika iz srednjih i malih gradova (Slika 46).

Iz prikazanih rezultata može se zaključiti da bi za unapređivanje procesa kroz koje se upravlja razvitkom grada i urbanim transformacijama prije svega valjalo „zamijeniti“ dosadašnje uloge političara i stručnjaka, i to u korist stručnjaka, te procese donošenja odluka otvoriti za utjecaj građana i civilnih udruga kao važnih socijalnih partnera. Također, može se reći da važnost civilnog sektora nije dovoljno uočena kod stručnjaka iz srednjih i malih gradova. Posebno ćemo se još osvrnuti upravo na ulogu ovih dviju skupina (stručnjaci i građani).

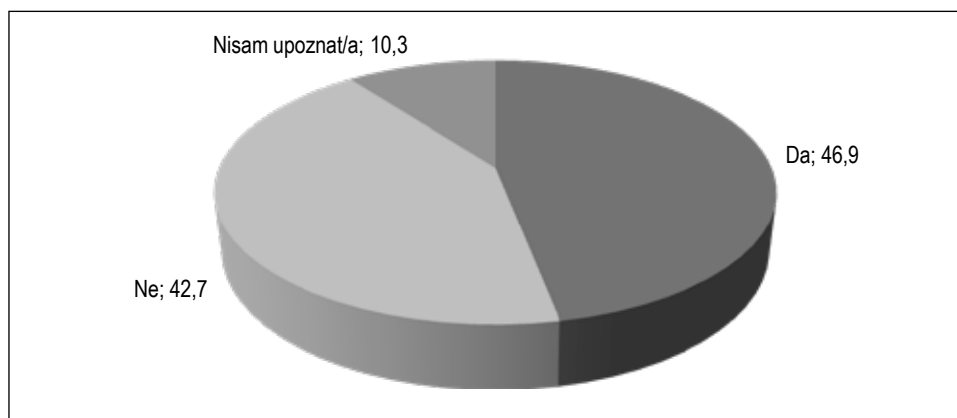
Ako detaljnije analiziramo stavove o dosadašnjem uvažavanju mišljenja stručnjaka prilikom planiranja razvoja, vidljivo je da većina ispitanika (62,0%) smatra da se kod planiranja i izgradnje grada stručne interdisciplinarne studije – tek donekle uvažavaju (Slika 47).

Dodamo li tome i podatak da tek 23% ispitanika smatra kako se stručne studije u potpunosti uvažavaju te relativno malen postotak (5,6%) onih koji misle da se one uopće ne uvažavaju, uz relativno visok udio ispitanika koji nisu mogli procijeniti (9,4%) - ostaje dosta prostora za unapređivanje ovog segmenta planiranja.

Premda nije statistički utvrđena razlika između ispitanika iz triju skupina gradova, razliku u postotnim poenima možemo opisati u korist boljeg korištenja interdisciplinarnih studija u srednjim i malim gradovima. Štoviše, što su gradovi veći, veći je i udio ispitanika koji „ne mogu procijeniti“ koriste li se dovoljno stručne studije (Slika 48).

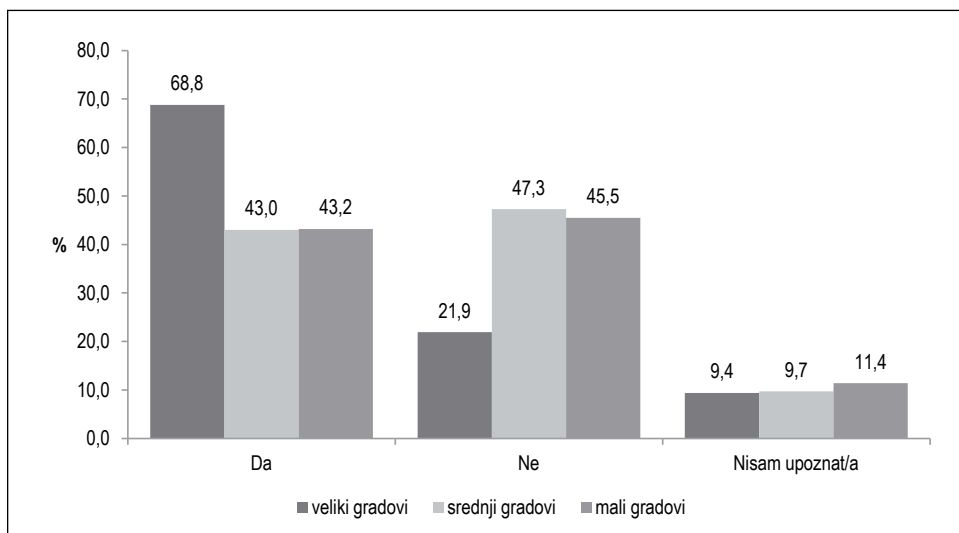

Slika 50: Jeste li zadovoljni sadašnjim dijalogom između gradske uprave i građana kada je riječ o planiranju i razvoju Vašega grada? – usporedba triju kategorija gradova

Slika 51: Jesu li neki projekti u Vašem gradu izazvali značajniji otpor i proteste lokalne javnosti? (%)

Uključivanje građana i njihova značajnija participacija u upravljanju razvojem i donošenju odluka o gradskim transformacijama zahtijevan je i dugotrajan proces. Prikazani odgovori pokazali su da je razina tog uključivanja vrlo niska, premda su ispitanici mišljenja da bi, nakon stručnjaka, upravo građani trebali imati najveći utjecaj na budući razvoj grada. Prvi korak u tom „uključivanju“ jest uspostava dijaloga između gradske uprave koja donosi odluke i građana koji žive s posljedicama tih odluka i koji su suodgovorni za uspješnu realizaciju odluka i projekata. Na lje-

Slika 52: Jesu li neki projekti u Vašem gradu izazvali značajniji otpor i proteste lokalne javnosti? – usporedba triju kategorija gradova

stvici od pet stupnjeva, srednja ocjena zadovoljstva postojećim dijalogom između građana i uprave iznosi 3,31 ili „solidan dobar“.

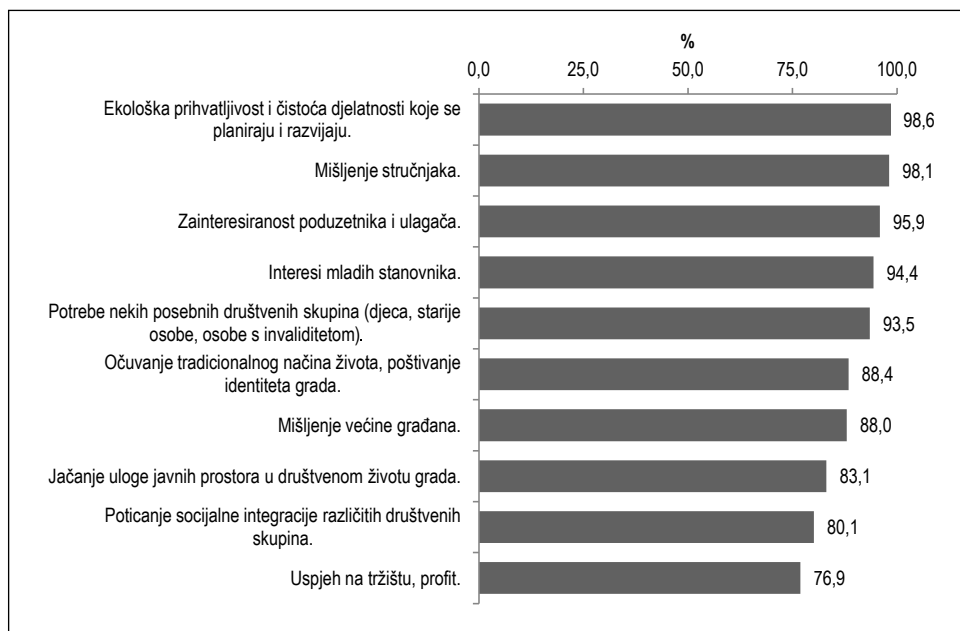
Kad se pogleda distribucija odgovora, vidljivo je da je na pitanje o zadovoljstvu sadašnjim dijalogom građana i uprave relativno najveći broj ispitanika (48,8%) dao pozitivan odgovor. Ipak, više od polovice izrazilo je neki stupanj nezadovoljstva ili neodlučnosti pri izražavanju stava o ovom pitanju. Naime, iako je tek 16,9% njih iskazalo nezadovoljstvo, ni onih 34,3% neodlučnih ne možemo svrstati u skupinu „zadovoljnih“ (Slika 49).

Unatoč tome što se nije potvrdila statistička značajnost razlike, kao i unatoč rezultatima koji pokazuju da je većina ispitanika zadovoljna dijalogom s građanima, možemo primijetiti da je nezadovoljstvo ovom suradnjom ipak u najvećoj mjeri izraženo kod ispitanika iz velikih gradova.

Još je alarmantniji podatak da 46,9% ispitanika navodi kako su neki projekti u njihovom gradu izazvali značajniji otpor i proteste lokalne javnosti. Ovakve procjene dodatno osnažuju zaključak o manjku dijaloga s građanima, koji već rezultira nezadovoljstvom i predstavlja žarišta mogućih socijalnih konflikata (Slika 51).

Usporedba odgovora iz triju tipova gradova pokazuje da među njima, o ovom pitanju, nema statistički značajne razlike. No ipak, na razini postotaka izdvajaju se veliki gradovi kao mjesta u kojima se konflikti češće opažaju. Takav nalaz možemo povezati i s odgovorima na pitanje o potrebi uključivanja civilnog društva u procese odlučivanja (Slika 52). Naime, veće iskustvo konflikta izazvanog zbog pojedinih projekata zasigurno je rezultiralo i stavovima o potrebi veće uključenosti civilnog sektora u procese odlučivanja, koje izražavaju stručnjaci iz velikih gradova.

Uza zadovoljavajuću participaciju i uvažavanje svih zainteresiranih socijalnih aktera, drugi važan preduvjet za postizanje socijalno održivog razvoja i transfor-

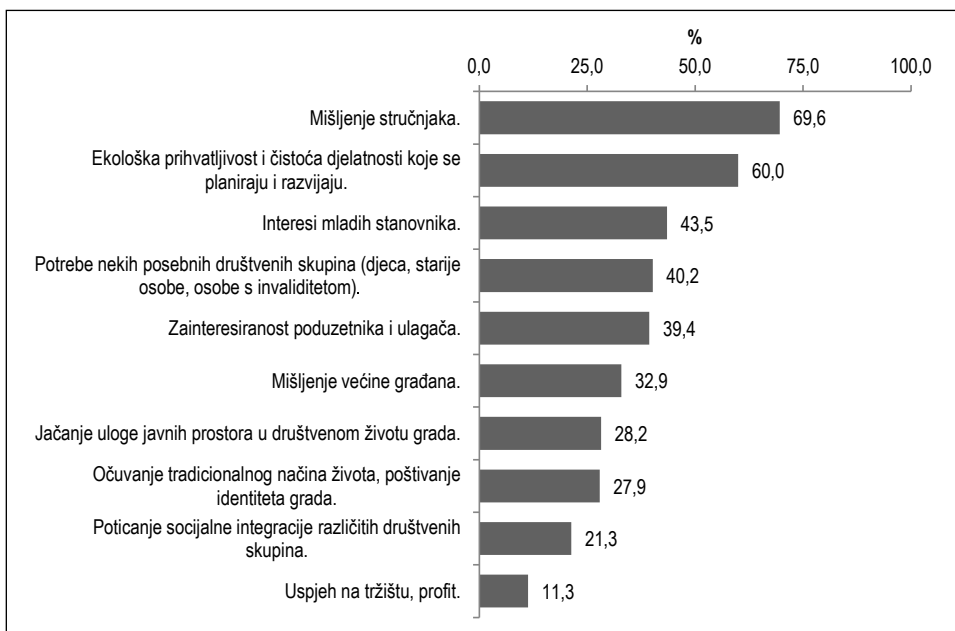

Slika 53: Koji bi kriteriji, po Vašem mišljenju, trebali biti više, a koji manje važni za planiranje i razvoj vašega grada? (% odgovora „uglavnom i izrazito važan“)

maciju grada jest suglasnost oko najvažnijih kriterija sukladno kojima će se transparentno donositi razvojne odluke. Ponuđene kriterije ispitanici su ocjenjivali na skali: potpuno nevažno, uglavnom nevažno, ni nevažno ni važno, uglavnom važno, izrazito važno. Svi navedeni kriteriji, općenito uzevši, smatraju se poželjnim, o čemu svjedoče izrazito niski udjeli ocjena „u potpunosti nevažno“ ili „uglavnom nevažno“ (Tablica u Prilogu). Sukladno tome, većina kriterija ocijenjeni su kao važni (Slika 53). Nesumnjivo, važnim razvojnim kriterijima možemo smatrati sve koji su ocijenjeni kroz kategorije „uglavnom važno“ i „izrazito važno“. Kada se ove dvije ocjene zbroje, dobivamo sljedeći rang važnih kriterija koje bi svaka uprava trebala imati na umu prilikom donošenja razvojnih odluka.

No kako je za svaku operacionalizaciju prilikom donošenja odluka potrebno što preciznije rangirati kriterije po važnosti, usmjerivanje samo na kategoriju „izrazito važnih“ otkriva razlike koje pomažu da ih se što bolje uspoređi i rangira. Stoga ćemo u drugom koraku analizirati samo odgovore u kategoriji „izrazito važno“ kako bismo naglasili one kriterije od kojih ne bi trebalo biti odstupanja i koji su, jednostavno rečeno, najvažniji.

Na prvi pogled (Slika 54) vidljivo je da se dva kriterija izdvajaju kao „izrazito važna“ za natpolovičnu većinu ispitanika. To su „mišljenje stručnjaka“ i „ekološka prihvatljivost“. Može se reći da se još jednom „stručno mišljenje“ potvrđuje kao stožerni kriterij socijalno održivog razvoja. Na drugom je mjestu ekološka održivost rješenja, koja stoji uz bok socijalnoj održivosti, a koju možemo prepoznati u

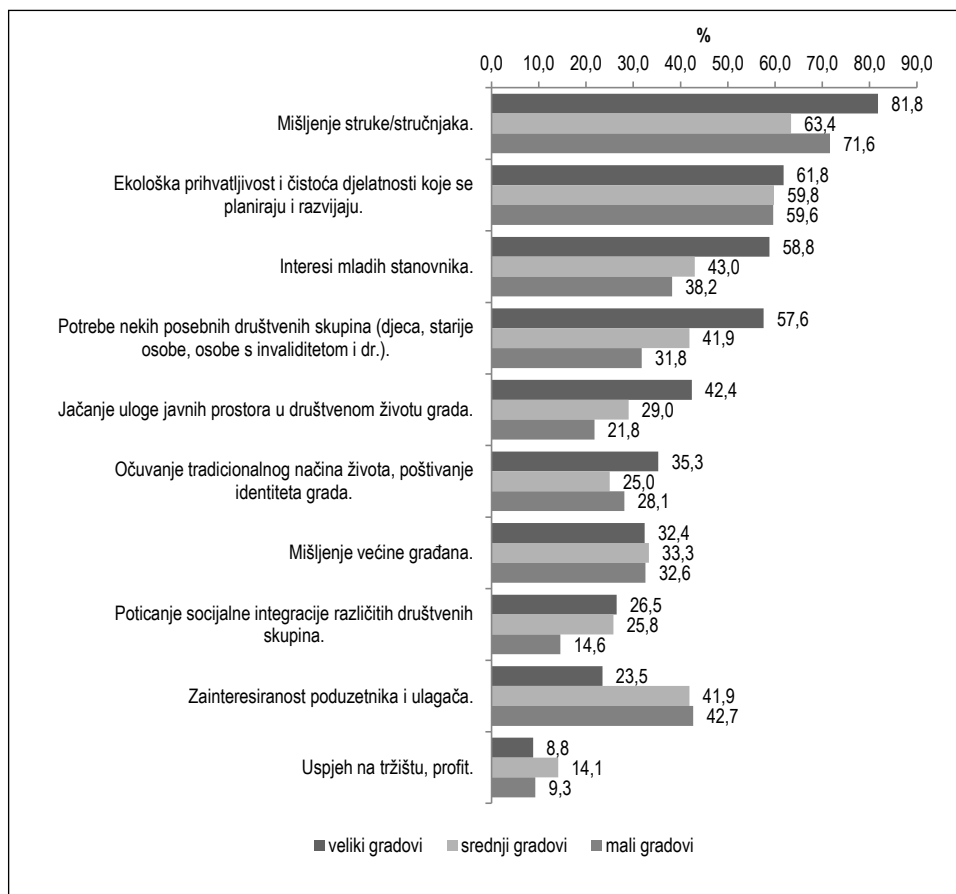

Slika 54: Koji bi kriteriji, po Vašem mišljenju, trebali biti više, a koji manje važni za planiranje i razvoj našega grada? (% odgovora „izrazito važan“)

isticanju interesa „osjetljivih“ društvenih skupina, tj. onih koje su najviše ovisne o odlukama drugih i društva u cjelini. To su „mladi“ koji se tek trebaju u punom angažmanu i samostalno uključiti u profesionalni i društveni život te skupine sa specifičnim potrebama, o kojima treba voditi računa cijelo društvo: „djeca, stariji, osobe s invaliditetom“.

Zanimljivo je da se „na začelju ranga“, kao manje prepoznata u kategoriji izrazito važnih, našla skupina odgovora kojima se afirmira javni prostor kao posebna identitetska, graditeljska i socijalna vrijednost. Konačno, na začelju, interes stvaranja profita najmanje je podržan kao izrazit kriterij po kojem bi se donosile neke razvojne odluke.

Usporedba triju tipova gradova potvrđuje da su elementi koje smatramo stozernima za socijalnu održivost – interesi mladih, potrebe posebnih društvenih skupina, ali i važnost javnih prostora – više izraženi kod ispitanika iz velikih gradova. Statistički značajna razlika potvrđena je na česticama: *potrebe nekih posebnih društvenih skupina* i *poticanje socijalne integracije različitih društvenih skupina*. Nasuprot ovome, srednji i mali gradovi u većoj mjeri ističu važnost kriterija „zainteresiranost poduzetnika i ulagača“ (Slika 55).

Slika 55: Koji bi kriteriji, po Vašem mišljenju, trebali biti više, a koji manje važni za planiranje i razvoj vašega grada? (% odgovora „izrazito važan“) – usporedba triju kategorija gradova